

OLIMPIJADA

Letošnje smučine

Tekme v okupirani Evropi

STRAN 4

KRIK ZA SVOBODO

Bolnica Jesen

80. obletnica delovanja

STRAN 5

KULTURA

Branka Jurca

NOB v mladinskih delih

STRAN 16

NOVOLETNA POSLANICA

Svoboda in mir

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije

Spoštovane članice, člani in vsi, ki spoštujete vrednote narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda!

Zavezanost našim temeljnim dokumentom, ki izhajajo iz Spomenice ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte in sedanje ob 80. obletnici zmage nad nacifašizmom, nam bodo v ZZB kot angažirani civilnodružbeni organizaciji oporne točke našega skupnega delovanja.

Gre za naslednje usmeritve:

- nadaljnje razjasnjevanje resnice o drugi svetovni vojni in narodnoosvobodilnem boju na podlagi ugotovitev zgodovinske stroke. Argumentirano zavračanje laži, podtikanj in diskreditacij NOB, OF in ZZB ter njihovega izrinjanja iz javnega življenja;

- nasprotovanje postavljanju spomenikov domobrancem in kolobratskim organizacijam, ki presejajo pietetni pomen posameznih žrtev;

- omejevanje sovražnega govora, prepoved uporabe nacističnih in fašističnih simbolov ter izboljševanje kulture političnega in splošnega javnega komuniciranja;

- boj proti oživiljanju fašizma in nacizma in proti zgodovinskemu re-

vizionizmu ter boj za ohranitev in utrjevanje demokracije;

- podpora obvladovanju okoljskih in socialnih tveganj; preventivno delovanje v smislu opozarjanja na naraščanje nevarnosti in predlaganja ukrepov ter solidarnostnih aktivnosti v primeru odpravljanja posledic tveganj, na primer v korist prizadetih v naravnih nesrečah in žrtev vojn;

- opolnomočenje državljanov za aktivno urejanje javnih zadev, splošnje človekovih, socialnih in političnih pravic, temeljnih svobod in udeležanje pravne in pravične, socialne države;

- zavzemanje za ohranjanje in krepitev javnega dobra in javnega prostora na področjih otroškega in socialnega varstva, izobraževanja, zdravstva, kulture, medijev in infrastrukture;

- krepitev domoljubja, prizadevanj za mir ter zagotavljanje varnostne in obrambne zmogljivosti Slovenije;

Prihodnje leto bo minilo 80 let od zmage nad fašizmom in nacizmom, kar bosta Zveza združenj borcev NOB Slovenije in Vlada republike Slovenije skupaj zaznamovali z državno proslavo.

- krepitev medgeneracijskega sodelovanja za ustvarjalno prepletanje izkušenj starejših in mlajših generacij pri ohranjanju zgodovinskih izročil;

- sodelovanje z drugimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami za skupno delovanje za razvoj Slovenije in dejavno sodelovanje naše države v mednarodnem okolju.

Prihodnje leto bo minilo 80 let od zmage nad fašizmom in nacizmom, kar bosta Zveza združenj borcev NOB Slovenije in Vlada republike Slovenije skupaj zaznamovali z državno proslavo. Prav to pa daje naši organizaciji in njenim zgodovinskim vrednotam poseben družbeni pomen, na katerega smo lahko ponosni.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem, ki v naši organizaciji neutrudno in zavzeto načrtujete in udeležate proslave, komemoracije, obiskujete grobove padlih, urejate spomenike, pripravljate slovesnosti, ohranjate spomin na preživele taboriščnike in taboriščnike, ukradene otroke in vse, ki so bili žrtve grozodejstev druge svetovne vojne.

DOGODKI Lajce

Obletnica 2. zasedanja Avnoja

Tradicionalno slovesnost v spomin na 2. zasedanje Avnoja v Jajcu so ob letošnji 81. obletnici zasedanja 29. novembra organizirali SABNOR BiH, občina Lajce in Muzej 2. zasedanja Avnoja. Tudi letos je bila opazna prisotnost mnogih organiziranih skupin iz Slovenije. Pozdravni nagovor na slovesnosti je imel župan občine Lajce. Glavna govornika, predsednik SABNOR BiH Sead Đulić in v imenu vseh borčevskih organizacij iz držav z območja nekdanje skupne države Jovan Vejnović, predstavnik SABA Hrvaške, pa sta v govorih širše spomnila na zgodovinsko vlogo in pomen 2. zasedanja Avnoja ter še vedno aktualen pomen temeljnih sporočil in vrednot v dokumentih tega zasedanja v naših in širših evropskih okvirih.

V kulturnem programu sta nastopila ženski pevski zbor Iskra in kulturniška skupina Burjač iz Sežane s predstavo o partizanskem kulturniškem mitingu med narodnoosvobodilnim bojem.

Predstavniki vseh prisotnih borčevskih organizacij iz držav nekda-

Polaganje skupnega venca borčevskih organizacij

nje skupne jugoslovanske države (v imenu ZZB Slovenije Marjan Šiftar, član predsedstva ZZB in Bojan Pahor, podpredsednik komisije za mednarodne odnose) smo položili skupni venec ob spomeniku v spomin in čast 2. zasedanja Avnoja v Jajcu. Predstavniki SUBNOR Srbije in ZZB Severne Makedonije tokrat ni bilo.

Predstavniki vseh prisotnih borčevskih organizacij pa smo pred osrednjo slovesnostjo imeli v Jajcu delovno srečanje, na katerem smo izmenjali informacije o stanju v posameznih okoljih in delovanju naših organizacij, posebno pozornost pa smo namenili skupnim dejavnostim.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI Barletta

Slovesnost pri spominski kostnici

Na povabilo župana mesta Barletta Mina Cannita je bila 2. novembra pri »jugoslovanski« kostnici v Barletti v južni Italiji spominska slovesnost, na kateri so počastili padle in umrle jugoslovanske vojake in taboriščnike, ki so med drugo svetovno vojno umrli v tem delu Italije in na bližnjih otokih. Venec sta v imenu Slovenije položila Roman Čoh in Boris Antolič. Slovesnosti se je udeležil tudi srbski vojaški ataše Branimir Marković. Prisotna je bila tudi arhitektka Rossana Rizzi, skrbnica FB-profila <https://www.facebook.com/spomenkosturnica/>, ki jo je ustvarila leta 2017, kot je zapisala, z namenom ohranjanja in reševanja Spominske kostnice, zgrajene v letih 1968–1970 blizu Barija, v Puglii, po projektu Dušana Džamonje.

Spominska slovesnost pri kostnici v Barletti

Naj spomnimo, da imamo v Italiji štiri kostnice, in sicer v Gonarsu, Sansepolcru, pri Rimu Prima Porta in v Barletti, kjer je samo v jugoslovanski bolnišnici, ki je bila urejena

v osnovni šoli »Raffaele Musti«, umrlo 175 Jugoslovanov, med njimi tudi veliko Slovencev, ki so tja prišli na zdravljenje. J. A.

Prijateljstvo so vezi, ki nas utrjujejo, ko se nam zdi, da svet okoli nas razpada.
(Rosalyñ Chissick)

V letu 2025 vam želimo čim več prijateljskih vezi, zadovoljstva in zdravja. Prijetne in mirne praznike!

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije s sodelavkami in sodelavci

Uredniški odbor Svobodne besede

NADALJEVANJE S STRANI 1

Obletnica 2. zasedanja Avnoja

Sprejeli smo predlog skupnega dokumenta »Platforma antifašizma za 21. stoletje« ob 80. obletnici zmage nad nacifašizmom in koncem druge svetovne vojne v Evropi. Po še tudi formalni potrditvi v pristojnih organih naših organizacij bomo ta skupni dokument objavili v vseh okoljih kot naš skupni poziv za kar najširšo upiranje vsem mogočim oblikam neofašizma v naših in mednarodnih okvirih in kot našo skupno zavezo za aktivno uveljavljanje antifašizma. Druga pomembna tema pa je bilo nadaljevanje pogovora o skupni prireditvi v letu 2025 ob 80. obletnici zmage nad nacifašizmom in konca druge svetovne vojne v Evropi. Konkretno odločitve o kraju, času in skupnih pripravah bomo sprejeli na naslednjem delovnem srečanju v drugi polovici januarja 2025.

Marjan Šiftar

DOGODKI Gonars

Rodili so se v taborišču in tam tudi umrli

V imenu občine Vrhnika je delegacija ZB NOB Vrhnika položila venec k spomeniku žrtvam koncentracijskega taborišča v Gonarsu. V tem pobratenem mestu ob dnevu spomina na mrtve že dolgo polagajo vence: eno leto ga položi občina Vrhnika, drugo leto pa občina Borovnica.

Letos je bilo slovesnosti naklonjeno tudi lepo vreme, ki je pritegnilo precej domačinov in številne delegacije iz Slovenije, Hrvaške in seveda Italije. V imenu Republike Slovenije je imela govor Vesna Humar iz Urada RS za Slovence po svetu in doživela veliko odobravanja vseh navzočih. Zanimiv nagovor je imela tudi Antonella Lestani, predsednica pokrajinskega Vsedravnega združenja italijanskih partizanov Videm. V uvodu je pozdravila župana Gonarsa, delegaciji vlad sosednjih prijateljskih držav, Slovenije in Hrvaške, člane civilnih in vojaških oblasti, predstavnike dežele in vse druge obiskovalce. V Gonarsu je

Venca k spominskima obeležjema sta položili delegaciji Občine Vrhnika in ZB NOB Slovenije

bilo interniranih več kot 6000 ljudi iz vasi, požganih s plamenometi: žensk, otrok in moških iz Slovenije in Hrvaške, ki so umirali od lakote, bolezni in trpljenja; 471 grobov, od tega 70 otrok, ki so se rodili in

umrli v taborišču. Cilj Mussolinija in generala Roatte, snovalca tega sistema koncentracijskih taborišč, je bil odpraviti vsakršno podporo prebivalstva jugoslovanskemu odporu in izvesti pravo etnično čiščenje

nje ter domače prebivalstvo nadomestiti z Italijani.

V času, ko se obnavljajo stare in vznikajo nove oblike nacionalizma, rasizma, iredentizma ter celo fašizma in nacizma, moramo zbrati pogum in nedvoumno povedati, da je bil italijanski napad na Jugoslavijo zločinsko dejanje. Nujno je priznati, da sta v času, ko so po Evropi prevladovali nacionalizmi, za vse to zlo neizbrisno politično odgovornost nosila italijanski fašizem in nemški nacizem.

Simon Seljak

Nekdanji vojaški zdravnik Mario Cordaro je nadrejenim tudi poročal o sanitarnih razmerah v koncentracijskem taborišču Gonars. Dr. Cordara je v taborišče Gonars poslala kraljeva vojska kot prevajalca iz ruščine, vendar je na koncu tam delal tudi kot zdravnik. Poskušal je lajšati telesno in duševno trpljenje internirancev ter je pogosto z lastnimi sredstvi kupoval zdravila.

DOGODKI Beograd

Poklon pri spomeniku osvoboditeljem

Območno združenje borcev za vrednote NOB Sežana se je odločilo, da konec oktobra izvede izlet v Beograd, saj se je obetala večja slovesnost ob 80. obletnici osvoboditve srbskega glavnega mesta. Do sredine oktobra 1944 so namreč enote Rdeče armade in Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije okupatorjeve enote stiskale v obroč ter jih do 20. oktobra pregnale na zahodni breg reke Save. Po osvoboditvi je bil Beograd precej porušen, zato se je kmalu začelo odstranjevanje ruševin in urejanje najpomembnejše infrastrukture. Beograd je postal glavno mesto kratkotrajne Demokratične federativne Jugoslavije, 29. novembra 1945 preimenovala Federativne ljudske republike Jugoslavije.

Prvi dan smo si ogledali Lačarak in Sremsko Mitrovico, kjer sta nas lepo sprejela podpredsednik UABNOR Lačarak Dejan Umetić in predsednik Pokreta YU centar TITO Goran Miladinović. Med večdnevnim izletom smo obiskali še Hišo cvetja, Avalo, Titov Modri vlak, se sprehodili po Kalemegdanu in se peljali z barko po reki Savi, 20. oktobra pa smo se poklonili in položili cvetje pri spomeniku, posvečenem osvoboditeljem Beograda, kjer je poleg osrednje prireditve na trgu Republike in nekajminutnega večernega ognjemeta potekala ena od treh glavnih slovesnosti tistega dne.

Anja Rože

POSLANICA OB PRAZNIKU

Dan Rudolfa Maistra

Izteka se praznično Maistrovo leto, v katerem smo se spominjali 150. obletnice rojstva in 90. obletnice smrti predanega domoljuba, pesnika, vojaškega stratega in poveljnika, generala Rudolfa Maistra. Njegovo trezno in smelo razumevanje političnega in vojaškega dogajanja ter neomahljivo vodenje sta slovenskemu narodu dala zgodovinsko moč v nemirnem obdobju ob koncu prve svetovne vojne. Rudolf Maister se je zavedal, da je zgodovina manjše narode pogosto prepustila šahovskim potezam velikih sil. Slutil je, da se slovenskemu narodu na prepihu oblikovanja novih nacionalnih in političnih razmerij lahko zgodi krivica. Zato je v svojem srcu začutil, da mora ukrepati – za bližnje, za soborce, za Slovenke in Slovence ter predvsem za prihodnje rodove.

Z neizmerno ljubeznijo do domovine ter vizijo enotne in ozemeljsko celovite države je s svojimi borci

trajno zaznamoval obstoj našega naroda. Maribor in celotna Spodnja Štajerska sta z razorožitvijo nemške zelene garde postala del Države Slovencev, Hrvatov in Srbov ter desetletja pozneje del samostojne Republike Slovenije. Tako se je general Maister skupaj s požrtvovalnimi in pogumnimi dejanji svojih soborcev s peresom in mečem vpišal v temelje slovenstva.

Tudi danes Rudolf Maister velja za izjemnega in navdihujočega človeka. Zato želim ob državnem prazniku poudariti neizmerno širino in večplastnost njegove osebnosti. Njegova misel, umetniški izraz, narodna zavest in voditeljstvo so ljudem v času teme in negotovosti prinašali upanje. Upanje v pravičnejši in stabilnejši svet mirnega sobivanja narodov. Svet, v katerem vsak narod sam odloča o svoji usodi. Ponosni smo lahko, da je samostojna in suverena Republika Slovenija plod Maistrove dediščine.

Maistrova sporočila so še vedno živa. Opominjajo nas, da si moramo nenehno prizadevati za medsebojno zaupanje, spoštovanje in dialog. Spoštljiva, premišljena in iskrena beseda ima lahko neverjetno moč, saj najde pot do srca in razuma. Zato vam ob državnem prazniku želim, da bi doma in po svetu ostali zavezani pogumu in modrosti; da bi znali izreči in slišati neposredne, odkrite in človekoljubne pozive k humanemu, solidarnemu in mirnemu svetu, o kakršnem je sanjal naš ljubi vojak s peresom, Vojanov: »In jutri in jutri v tej uri več groma in boja ne bo, oj, jutri, oj, jutri v tej uri že fantje domov pripojjo.«¹

¹Rudolf Maister Vojanov: *Krvavo sonce* (1904).

Predsednice Republike Slovenije
Nataše Pirc Musar

DOGODKI Bukovica - Volčja Draga

Primorska 1918–1947

Krajani krajevne skupnosti Bukovica - Volčja Draga praznujemo svoj krajevni praznik septembra, in sicer v spomin na požig vasi in ustrelitev vaščanov 19. septembra 1943. Na ta dan je pred 81 leti nacistični okupator prebil goriško fronto in v naši krajevni skupnosti ustrelil devet vaščanov in požgal 35 domačij.

V ta spomin se je v krajevni skupnosti zvrstilo več prireditev, med njimi je bila 26. septembra okrogla miza, posvečena uporu Primorcev proti fašizmu in nacizmu. Sogovornika sta bila **Gorazd Humar**, predsednik društva TIGR Primorske, in **Jože Ropoša**, poznavalec zgodovine naše krajevne skupnosti. Sogovornika sta se osredotočila na dogajanje v obdobju od prve svetovne vojne do priključitve Primorske Jugoslaviji 15. septembra 1947.

Na spomeniku NOB v Bukovici je vklesanih 78 imen in priimkov domačinov, ki so v letih 1942–1945 darovali svoje življenje. V raznih partizanskih enotah se je borilo 135 vaščank in vaščanov, več kot 250 jih je sodelovalo v drugih oblikah upora proti okupatorju.

Primorsko ljudstvo je v obdobju 1918–1947 doživelo in preživelo tri okupatorje, in sicer med letoma 1918 in 1943 italijanskega, med letoma 1943 in 1945 nemškega ter od leta 1945 do 1947 anglo-ameriškega.

9. junija 1945 je bil v Beogradu med jugoslovansko, angleško in ameriško vlado na pritisk zahodnih zaveznikov podpisan sporazum o začasnih zavezniki upravi v slovenskem Primorju. Primorska je bila razdeljena na cono A, ki jo je upravljala anglo-ameriška vojska, in cono B pod jugoslovansko vojaško upravo. Del goriškega okrožja in s tem tudi naši dve vasi so prešli pod zavezniki vojaško upravo (ZVU).

Jugoslovanska vojska je 12. junija 1945 zapustila Trst in Gorico, oblast pa je prevzela ZVU. Vsem

je kmalu postalo jasno, da je nova oblast Primorcem nenaklonjena in celo sovražna. Tako včerajšnji zavezniki postanejo današnji če že ne sovražniki, pa vsaj nasprotniki, vsekakor pa novi začasni okupatorji.

Novi oblastniki so kmalu začeli izvajati ukrepe, ki so bili v nasprotju z interesi našega ljudstva. Konec junija 1945 so razpustili Narodno zaščito, ponovno so uvedli stare italijanske zakone in v svojo upravo nameščali zagrizene italijanske fašiste. Tem ukrepom se je primorsko ljudstvo upiralo s protestnimi demonstracijami. Včerajšnji zavezniki so ob pomoči sprebrnenih fašistov te protestnike pretepali in tudi obsojali na večmesečne zaporne kazni.

Zaradi takih, primorskemu ljudstvu sovražnih postopkov so ljudje kmalu spoznali pravi obraz ZVU. 10. februarja 1947 je bila v Parizu podpisana mirovna pogodba med Italijo in Jugoslavijo, s katero je bila določena nova meja. Izgubili smo Trst in Gorico, kar je primorsko ljudstvo sprejelo kot veliko krivico. Kljub vsemu je z veseljem čakalo in dočakalo 15. september 1947 kot dan priključitve Primorske Jugoslaviji.

Primorska je bila do leta 1918 sestavni del Avstro-Ogrske, od

leta 1918 pa sestavni del Italije in Nemčije. Do 15. septembra 1947 je tako bila pod zavezniki vojaško upravo, s priključitvijo pa je šele 15. septembra postala sestavni del Slovenije in s tem Jugoslavije. Ob praznovanjih kot tudi v zasebnih pogovorih se je in se še vedno govori o priključitvi in ne vrnitvi Primorske k matični domovini. Teza o priključitvi je bila že pred več kot osmimi desetletji podkrepljena z dvema še ne objavljenima pisnima dokumentoma, ki ovržeta vsako dilemo pravilne izbire. Prvi dokument je naslovljen na maršala Tita, drugi pa na ameriškega predsednika Trumana in britanskega predsednika Winstona Churchilla. Vsi ti dogodki, vsa ta dejstva dokazujejo in potrjujejo takratno voljo primorskega ljudstva, zato ima o poimenovanju praznika 15. septembra moralno pravico odločiti samo narod, ki je oral ledino v boju proti fašizmu in nacizmu, in to smo mi Primorci.

Okroglo mizo je spremljal tudi kulturni program z recitali ob spremljavi harmonike. Večeru je pritisnila piko na i primorska himna, ki so jo zapeli vsi udeleženci prireditve. Po končanem uradnem delu so se ob tovariškem druženju nadaljevali pogovori.

Stanko Komel, foto: Bogo Rusjan

DOGODKI Šentrupert

Pohod v partizanski tabor Jelovka

Občinska organizacija ZB za vrednote NOB Šentrupert je v počastitev 82. obletnice postavitve tabora ZDO (Zapadnodolenjski odred), 30. novembra že šestič organizirala pohod v partizanski tabor Jelovka. Pohod se je začel pri domačiji Gregorčič v Zabukovju, od koder smo se pohodniki po vzdrževani pohodni poti (zanjo vestno skrbi Mirko Gregorčič) napotili proti taboru. Zbralo se je približno 25 otrok iz Osnovne šole dr. Pavla Lunačka Šentrupert in okoli 40 odraslih. V taboru nas je pričakal taborni ogenj, do tabora pa se je s svojim starodobnikom pripeljal tovariš Valant, ki se je ob poti ustavil tudi pri Miklavžu. Po prvem okrepčilu je sledil pozdrav, tovariš Jure pa je poudaril pomen ZDO in tabora v letih med narodnoosvobodilnim bojem. Tudi tovariš Valant je poudaril pomen partizanskega boja

in pomen ohranjanja zgodovinskih dejstev.

Otroci so pod mentorstvom tovarišice Katje uprizorili »Sestanek pred partizansko bolnišnico Jelen-dol«, ki je prikazal postopke oskrbe z ranjenci in oskrbovanje partizanske bolnišnice, ki jo je vodil dr. Pavel Lunaček, po katerem se imenuje tudi osnovna šola v Šentrupertu. Uprizoritev je doživela velik aplavz in obilo pohval učencem za doživeto igranje in mentorici za trud pri pripravi. Na koncu so vsi otroci dobili tradicionalna Miklavževa darila, tovarišica Jelka pa jih je presenetila s pečenimi palačinkami.

Lepo vreme je pripomoglo k sproščeni razpoloženju in polni vtisov smo se vrnili na izhodiščno točko z obljubo, da se prihodnje leto spet srečamo.

Boštjan Sladič

DOGODKI Šmartno ob Paki

Spominsko srečanje v Skornem

Krajevna organizacija ZB Šmartno ob Paki je 31. oktobra pripravila že 19. spominsko srečanje pri lovskem domu v Skornem. Na pročelju lovskega doma je namreč spominska plošča, posvečena 25 žrtvam narodnoosvobodilnega boja, takratnim vaščanom Skornega.

Vsakoletno srečanje v Skornem je posvečeno hvaležnemu spominu na vse žrtve narodnoosvobodilnega boja iz Skornega, pa tudi dnevu reformacije in prazniku občine Šmartno ob Paki, ki ga vsako leto slavimo na martinovo, 11. novembra.

Pri organizaciji vsakoletnega srečanja v Skornem nam pomagajo občina Šmartno ob Paki, Kulturno društvo Gorenje, ki poskrbi za ozvočenje, ter njegovi članci Marjana Boruta in Barbara Trebižan, ki sta tudi članci naše krajevne organizacije ZB. Lovska družina Oljka iz Šmartnega ob Paki nam na ta dan velikodušno odstopi prostore svojega lovskega doma, hkrati pa poskrbi tudi za odstrel srnjaka. Z njim obogatimo tradicionalni lovski golaž, ki ga po uradnem delu prireditve postrežemo vsem udeležencem srečanja. Letošnji golaž so pripravili člani Zveze slovenskih častnikov Velenje Robi Crnjac, ki je bil glavni kuharski mojster, ter njegova pomočnika Janko Avberšek in Stane Tajnšek.

Kulturni program so vzorno pripravili člani Kulturnega društva Gorenje, v njem pa je sodeloval Moški pevski zbor Franca Klančnika iz

Šmartnega ob Paki. Letos smo k sodelovanju v kulturnem programu povabili tudi godbenike univerze za tretje življenjsko obdobje iz Velenja pod vodstvom dirigentke Tanje Petrej. Njihov član Vlado Dobnik iz Velikega Vrha nam je velikodušno doniral prevoz godbenikov iz Velenja. Sámó scensko podobo prizorišča srečanja pa so popestrili tudi člani Konjerejskega društva Šmartno ob Paki z jezdecimi in vpregi.

Posebno težo letošnjemu spominskemu srečanju je dodala slavnostna govornica, ministrica za pravosodje in hkrati predsednica Območnega združenja ZB za vrednote NOB Velenje, tovarišica Andreja Katič, ki je ob zvokih žalne koračnice godbe na pihala skupaj z županom občine Šmartno ob Paki Jankom Kopusarjem in predsednikom vaše skupnosti Skorno Žigo Gorjupom k spominski plošči položila venec.

Jože Aristovnik

DOGODKI Pasja ravan

»Domobranci« spet nad spomenik

Kot so sporočili iz ljubljanske mestne organizacije Zveze borcev, so se v začetku novembra vandali spet spravili nad spominsko obeležje na Pasji ravni in ukradli ploščo z napisi. Spomenik, ki je postavljen skoraj tisoč metrov visoko, je bil že večkrat cilj vandalov, domnevajo, da domobrantskih domačinov.

Na Geopediji smo lahko prebrali historiat vandaliziranja:

- Marca 2021 so domobranci spomenik vandalizirali. Status spomenika je bil spremenjen v »odstranjen«.

- 18. decembra 2021 je bila poškodovana plošča vrnjena na spomenik. Plošče namenoma niso obnovili, da bi se pokazalo, kakšen odnos imajo

domačini do obeležja in narodnoosvobodilnega boja.

- 28. maja 2022 je M. Hladnik zapisal, da so obiskovalci ob tem zbegani, ker mislijo, da je bil spomenik znova vandaliziran.

- 3. marca 2024 je bila plošča spet odstranjena in prislonjena k stebri.

Kot je zapisano na Geopediji, gre za zidan steber s ploščo. Na plošči je napis:

V SPOMIN PADLIM BORCEM CANKARJEVEGA BATALJONA KI SE JE NA TEM TERENU JUNAŠKO BORIL PROTI VELIKI NEMŠKI PREMOČI OB POLJANSKI VSTAJI 25. IN 26. DECEMBRA 1941

V RKD sta omenjeni dve plošči. Spomenik je zasnoval Vlasto Kopač, odkrit pa je bil leta 1967. Gre za spominsko ploščo borcem Cankarjevega bataljona. Spomenik stoji v bližini vremenskega radarja, sto metrov pred hišo št. 24, južno ob cesti s Črnega Vrha na Bukov Vrh. Spomenik je v občini Dobrova - Polhov Gradec.

S. B.

PARTIZANSKA OLIMPIJADA *Cerkno*

Smučarske tekme v okupirani Evropi

Prihodnje leto bo minilo 80 let od prvih organiziranih partizanskih smučarskih tekem v tedaj zasedeni Evropi, ki so jih 20. in 21. januarja 1945, sredi zadnjih bojev druge svetovne vojne, priredili v osvobojenem Cerknem. Smučarsko tekmovanje ni terjalo žrtev na nobeni od vojskujočih se strani. Bil je odmeven, mednarodno pomemben in narodno spodbuden športni dogodek, pomemben za takratno partizansko gibanje in tudi za sedanjo neodvisno in samostojno državo Slovenijo.

Odločitev poveljstva XXXI. divizije iz sestava legendarnega IX. korpusa NOV in POJ, da se pripravijo in izpeljejo tekmovanja v patroljnih tehnikah, smučarskih skokih in veleslanomu, je bila edinstvena. Pobudo zanj sta dala Kroparja Tone Ažman in Rudi Finžgar. Cerkno je bilo med organizacijo tekem v krogu 80 kilo-

metrov obdano s 15.000 pripadniki nemških in drugih sovražnih enot. Partizani smučarji – bilo jih je 44, med njimi tudi nekateri planiški junaki – so na tekmovanje prišli iz vse Slovenije. Tekmovanja pa si je ogledalo več kot tisoč obiskovalcev, med njimi tudi člani ameriške, angleške in ruske vojaške misije pri IX. korpusu.

Za to tekmovanje je pomembno tudi dejstvo, da se je v partizanskih enotah začela razvijati nova taktika bojevanja, in sicer bojevanje na smučeh. Izhajali so iz spoznanja, da je vojak na smučeh v boju hiter, učinkovit in nevaren. Na pobudo Toneta Ažmana so leta 1944 v XXXI. diviziji ustanovili smučarsko enoto. Opremiti jo je bilo treba s smučarsko opremo, zato se je razvila potreba po ustanovitvi smučarske delavnice v Cerknem, iz nje

Rudi Finžgar, zmagovalec tekmovanja v smučarskih skokih, 1945 (Foto: Marjan Mansterl)

pa se je po vojni razvilo podjetje Elan. Partizani so imeli med sabo smučarje; imeli so delavnico smučarstva, osvobojeno ozemlje v Cerknem in

dobre organizatorje, kar je pripeljalo do odločitve, da priredijo partizanske smučarske tekme. Vse to pa je izražalo željo vseh po zmagi nad fašizmom in nacizmom, po svobodi in koncu vojne.

Spomin na edinstvenost tega dogodka v Cerknem že od leta 1975 ohranjamo z organizacijo vsakoletnih spominskih smučarskih tekem Partizanske smučine – Cerkno 45, ki ostajajo pričevalke dogajanja med drugo svetovno vojno. Obenem med nas simbolično vnašajo duha športnega zanosa, optimizma in vedrine, ki so jih v težkih časih premogli udeleženci partizanskih smučin in jih potrebujemo tudi danes.

Poleg športnih tekmovanj želi organizacijski odbor ob podpori občine Cerkno 80. obletnico tega dogodka praznovati tudi s številnimi drugimi prireditvami in de-

Kot del prireditev in dejavnosti v počastitev 80. obletnice prvih organiziranih partizanskih smučarskih tekem bo v smučarskem centru Cerkno 25. januarja 2025 spominsko smučarsko tekmovanje članov ZB, ZVVS in drugih veteranskih in domoljubnih organizacij ter pripadnikov Slovenske vojske. V Osnovni šoli Cerkno bo 24. januarja 2025 slavnostna akademija Partizanske smučine Cerkno 45, v Smučarskem centru Cerkno pa bo 23. januarja 2025 smučarsko tekmovanje učencev osnovnih šol.

javnostmi, katerih častno pokroviteljstvo je prevzel **Matjaž Han**, minister za gospodarstvo, turizem in šport, potekala pa bodo od januarja do maja 2025 na različnih krajih po Sloveniji.

Marijan Platiše

DOGODKI *Žiri*

»Moja pesem ni le moja pesem«

V okviru praznovanja dneva spomina na občine Žiri, s katerim ohranjamo spomin na 23. oktober 1943, ko se je iz Žirov umaknila nemška vojska, že dan po tem pa so na Ledinici kot prvi na Gorenjskem ustanovili narodnoosvobodilni odbor in vzpostavili zametke oblikovanja narodne oblasti, je bil prvi kulturni dogodek izveden pred rojstno hišo bratov Žakelj, na kateri je bila spominska plošča, posvečena njim. Spominsko ploščo so odkrili leta 1955, obnovili 1971 in jo letos premestili na granitni monolit poleg hiše in s tem v povezavi postavili informativni pano s pomembnimi podatki o bratih Žakelj – prvoborcih ki bo ostal v spomin in opomin na vojne čase. O usodi družine je govorila **Majda Jelenc**, hči Francke Jereb, ki je bila sestra bratov Žakelj.

Osrednja prireditev je 26. oktobra potekala v dvorani DPD Svoboda Žiri. Naslov kulturnega programa smo si sposodili pri Kajuhu v duhu ohranjanja partizanske pesmi in počastitve dogodka izpred 80 let, poboja talcev v Mršaku. In tudi zato, ker vemo, da »moja pesem ni

Slavnostni govornik na prireditvi je bil Daniel Siter.

le moja pesem«, ampak dolžnost vseh nas, da obujemo spomin na našo pokončno preteklost. Rdeča nit prireditve je bil vpis petja partizanskih pesmi v register nesnovne kulturne dediščine.

Po himni in pozdravnem govoru župana občine Žiri **Francija Kranjca** nas je nagovorila ministrica za kulturo **dr. Asta Vrečko**. Spomnila je, da še vedno živimo v času vojne,

v času, ko se na svetu znova dogaja genocid. V času, ko umirajo otroci, mladi, ženske in nedolžni civilisti, katerih kriki ostajajo neuslišani. In zdi se, da se je svet obrnil stran. A mi tukaj in naša država smo se odločili za pogumno pot – pot, ki sledi pogumu naših prednikov. Tudi kultura nas v najtemnejših časih spodbuja k boljši prihodnosti, nam daje upanje, osmišlja naše bivanje in nas poskuša soočiti z največjimi grozotami. Danes živimo v svobodni, samostojni Sloveniji, kar je tudi odraz preteklih bojev. To nam nalaga moralno dolžnost, da se zavzemamo, opozarjamo in ne dopuščamo, da kdorkoli odrašča v pomanjkanju, vojni ali brez upanja.

Osrednji govornik je bil **Daniel Siter**, raziskovalec in doktorand na Univerzi Alma Mater Europaea, ki je orisal razmere in dogodke v okolici Žirov v času vojne. Zelo pomembne so njegove misli: »*Ne moremo živeti v sedanjosti in drveti proti prihodnosti, če ne poznamo svoje preteklosti. In mlajše generacije imamo pomembno vlogo, da širimo in prenašamo zgodovinsko znanje in*

Govornica ob dnevu spomina na mrtve Ida Filipič

zgodovinski spomin na naslednje generacije.«

Proslava je bila prepletena s pesmimi in recitacijo ter mladimi glasbeniki, ki so ob koncu navdušili poslušalce v dvorani. Pred razhodom udeležencev je pred dvorano igral Pihalni orkester, kar je kulturni prireditvi dalo še poseben pečat.

Krajevna organizacija ZB NOB Žiri je ob dnevu spomina na mrtve priredila komemoracijo, posvečeno

padlim borkam in borcem, domoljubom in drugim žrtvam sovražnikovega nasilja na Žirovskem. Izvedena je bila v petek, 1. novembra 2024, na pokopališču Dobračeva v Žireh. V kulturnem delu so nastopali mladi recitatorji, Društvo pihalni orkester Alpina Žiri in govornica **Ida Filipič**. Dan spomina na mrtve kaže na spoštovanje do naših prednikov. Naj počivajo v miru.

Barbara Peternel, foto: Tanja Mlinar

V METEŽU ZGODOVINE *Trnovski gozd*

Dan reformacije in Tiskarna Slovenija

Praznovali smo velik praznik, dan reformacije, in jaz od srca in z vsem spoštovanjem voščim vsem nam, ki nam je dano, da s ponosom izgovarjamo, pišemo in beremo zvenelo slovensko besedo.

Hvala vsem tistim, ki so nam jo stoletja ohranili!

Ampak nam Primorcem, ki smo živeli onkraj rapalske meje v Italiji, se je znova zgodil »mali dan reformacije« med drugo svetovno vojno. Že leta 1941 je v težko dostopni grapi Trnovskega gozda začela delovati partizanska Tiskarna Slovenija. To je bil po 25 letih prvi vir slovenske pisane besede na Primorskem. Sprva le ciklostirana besedila, pa vendar naša – slovenska.

Prizadevni zanesenjaki med partizani so zgradili naselje barak, da

so lahko poleti 1944 iz Milana v grapo, imenovano Studenci, tam pod Vojskarsko planoto prithotapili mogočen električni tiskarski stroj in ga namestili v eno od barak. Priključili so ga na lastno električno omrežje, ker so mojstri že pred tem zgradili električno, ki jo je poganjal hudourni potok v grapi.

Sredi vojne vihre, v okupirani Evropi in skrit sovražnim očem, je znameniti stroj tiskal slovensko besedo. Natisnjeno je bilo 235 številčk časopisa Partizanski dnevnik v 4000 izvodih, edinstveni tiskani dnevnik odporniškega gibanja v takratni Evropi. Pa še 228 drugih časopisov, nešteto okrožnic, obvestil, pesmi in drugega propagandnega gradiva v skupni nakladi preko 1,300.000 izvodov.

V tiskarni je delalo 50 ljudi. Tiskarna Slovenija je na tem kraju delovala od leta 1941 do maja 1945. Tradicijo Partizanskega dnevnika nadaljuje danes Primorski dnevnik v Trstu.

Od kot je prihajal časopis, takrat nismo vedeli. Vedeli pa smo, da prihaja iz rok v roke, od hiše do hiše, od vasi do vasi. In brali smo ga v naših domovih. Mlado in staro, ker je prinašal novice, ker je bilo tako lepo brati slovensko pisano besedo. Tisto besedo, ki jo je tujec razglasil za »lingua di merda« (jezik za v školjko), mi uporabniki tega jezika pa smo postali barbari »ščavi ščavoni«.

Poznam dobromisleče ljudi, ki se danes sprašujejo, kako je bilo mogoče v vojnih razmerah ob stra-

hovitem terorju in zastraševanju okupatorja izpeljati tak podvig, ilegalno pripeljati tiskarski stroj iz Milana in štiriletno nemoteno delovanje Tiskarne Slovenija. Prav tako delovanje bolnišnic Franja in Pavla. V gozdu, daleč od naselji, daleč od prometnih poti, daleč od »dobaviteljev« tiskarskih in sanitetnih potrebščin? Ja, bilo je mogoče, ker je bilo mogoče tudi nemogoče. In to zato, ker nismo imeli vaških straž in drugih ovaduhov. Smo pa imeli sodobne Trubarje, tolminske puntarje in podporo med prebivalci. Pa tudi zato, ker je bila naša duhovščina večinsko opredeljena za odpor in so duhovniki brez zadržkov pokopavali tudi padle partizane. In zato, ker so naši fantje in dekleta odhajali v partizane tudi z rožnim

vencem v žepu, v drugem žepu pa so tiščali pesmarice Kosovela, Gregorčiča, Prešerna, Gradnika. In ne nazadnje tudi zato, ker so ljudje štelili partizanstvo za zametek slovenske vojske in so v njej videli poroka združitve z matičnim narodom.

Andrej Bolčina

KRIK ZA SVOBODO Partizanska bolnica Jesen

80. obletnica začetka delovanja

Spominska slovesnost ob 80. obletnici začetka delovanja partizanske bolnice Jesen je bila 19. oktobra v Velikem Tinju, naselju na slikovitem hribovitem območju Slovenjebistriškega Pohorja. Partizanska bolnica Jesen je bila zgrajena jeseni 1944, dokumenti omenjajo, da je prve ranjene borce Šerčerjeve brigade sprejela 6. januarja 1945 in da se je v njej zdravilo 25 ranjencev, po izjavah zdravniške ekipe pa precej več. Po letu 1961 so barake bolnice Jesen v celoti obnovili, konec 20. stoletja pa je bila partizanska bolnica Jesen preurejena v muzejski kompleks, za katerega skrbi Zavod za kulturo Slovenska Bistrica.

Utrinek z razstave Kdo je drugi?

za svobodo, na mlade,« je poudaril župan Občine Slovenska Bistrica dr. Ivan Žagar. »Zaznamovanje obletnice ima več pomenov. Na eni strani gre za spominjanje na tis-

nas povezujejo in spodbujajo k ohranjanju svobodne, pravične družbe. »Fotografije nemo pričajo o tistih časih, ko so v barakah med drevesi skriti pred očmi sovražnika ranjeni borci našli zatočišče in upanje. Brez sodobne opreme, brez udobja, le z veliko poguma in predanosti tistih, ki so v bolnišnici delali, so se znova postavljali na noge in vračali v boj za svobodo,« je povedala Alojzija Mušič, ravnateljica šole, ki ponosno nosi ime po partizanski bolnici Jesen. Sporočilo prireditve je bilo, da moramo ohranjati spomin na grozote druge svetovne vojne in na junaštvo slovenskih partizanov, saj se vsaka vojna začne, ko prva generacija izgubi kolektivni spomin. In čeprav je današnji čas še vedno zaznamovan z vojnami, moramo narediti vse, kar je v naši moči, da te napake nikoli več ne ponovimo.

Pred koncem spominske slovesnosti je dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB NOB Slovenije, spregovorila o razstavi Kdo je drugi? in razstavo tudi slovesno odprla, udeleženci prireditve pa so si jo z zanimanjem ogledali, saj je bilo razstavljenih veliko prispevkov učenc in učencev osnovnih šol iz občin Makole, Poljčane, Oplotnica in Slovenska Bistrica, med njimi jih je bilo največ iz Osnovne šole Partizanska bolnišnica Jesen Tinje.

Slovesnost, ki so jo pripravili Zdrženje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica v sodelovanju z občino Slovenska Bistrica, Osnovno šolo Partizanska bolnišnica Jesen Tinje, krajevno skupnostjo Tinje, Medikohistorično sekcijo Slovenskega zdravniškega društva in Društvom univerzitetnih profesorjev Maribor, so popestrili nastopi Moškega pevskega zbora KUD Oton Župančič Tinje in recitacije ter pevski nastopi učencev Osnovne šole Partizanska bolnišnica Jesen Tinje.

Drago Mahorko,
foto: arhiv ZZB NOB Slovenska Bistrica

Pevski zbor Osnovne šole Partizanska bolnišnica Jesen Tinje

Ob 80. obletnici začetka delovanja partizanske bolnice Jesen so v Domu krajanov in gasilcev Tinje pripravili spominsko slovesnost. Predsednik krajevne skupnosti Tinje Maksimiljan Tramšek je poudaril pomen ohranjanja spomina na dogodke iz druge svetovne vojne in pomembno vlogo Pohorcev v narodnoosvobodilnem boju. Partizanska bolnica Jesen, ki je delovala v pohorskih gozdovih, simbolizira izjemen pogum, solidarnost in odpornost Slovencev proti okupatorju. »Zelo je pomembno ohranjanje zgodovinskega spomina in prenašanje vrednot, ki so jih gojili borci

te čase in opominjanje na grozote vojne ter pomena humanitarnosti in solidarnosti. Posebej pomembno pa se mi zdi, da to sporočilo v časih, ko smo vsi zaverovani sami vase, prenesemo na mlajše rodove,« je še poudaril župan.

Delovanje partizanske bolnice Jesen priča, kako so partizani tvegali lastno življenje, da bi pomagali ranjenim tovarišem in zaščitili civiliste. Ohranjanje teh spominov ni le poklon herojstvu, temveč tudi opomin, kako pomembna sta mir in sočutje v današnjem svetu. Spomin na bolnišnico Jesen in druge zgodovinske kraje na Pohorju nas uči vrednot, ki

DOGODKI OO ZB NOB Vuzenica

Popravilo bolnišnice Svoboda pod Drčo

Člani občinska organizacije ZB NOB Vuzenica med drugim ponosno skrbimo za urejenost spominskih obeležij NOB na območju občine Vuzenica. Eno od teh obeležij je tudi partizanska bolnišnica Svoboda na Drčah pod Malo Kopo. Zgrajena je bila aprila 1945 kot šesta in obenem zadnja od Pavčkovih bolnišnic z namenom, da bi ob morebitni evakuaciji iz dotodanjih bolnišnic prenesli vanjo najtežje ranjence. Hkrati bi lahko v njej zdravili do 15 ranjencev. Gradnja je potekala v strogi tajnosti. Kljub temu so domačini kmalu izvedeli zanjo, vendar je nihče ni izdal. V bolnišnici se je zdravilo vsega deset ranjencev, ranjenih v zadnjih bojih za Dravograd, ki jih je vodila Šerčerjeva brigada – prinesli so jih, ko je bila bolnišnica še v gradnji. Zdravila ranje so dobivali iz Maribora ter celo iz Gradca in z Dunaja. V bolnišnici sta bila dva prostora: operacijska soba in soba za bolnike. Pred bolnišnico je nameščen pano s kratkim opisom dogodkov iz druge svetovne vojne in opisom osebj, ki je delovalo v bolnišnici.

Med vetrolomom v noči z 12. na 13. julij 2023 se je v orkanskem vetru v bližini partizanske bolnišnice Svoboda podrlo drevo. Padlo je na streho bolnišnice in poškodovalo stavbo. Poškodovani so bili kritina, ostreže in stene bolnišnice. Člani OO ZB NOB Vuzenica smo naredili načrt popravila bolnišnice. V prvi akciji smo hitro po poškodbi odstranili drevo in utrdili stavbo ter jo tako zaščitili pred nadaljnjimi poškodbami. V naslednji fazi je letos ekipa članov in prostovoljcev obnovila

streho in poškodovano konstrukcijo stavbe. Poškodovana kritina je bila zamenjana z novo. Stavbo smo temeljito očistili ter uredili okolico in popravili mizo in klopi pred bolnišnico. S pomočjo brigadirjev iz MDB Koroške smo uredili pot do bolnišnice, ki je bila na več mestih uničena ob spraviu podrlih dreves.

Hvala občini Vuzenica in vsem, ki ste s svojim prostovoljnim delom pomagali pri popravilu in ureditvi partizanske bolnišnice Svoboda!
Matjaž Tomažič

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Mitingaški odtenki sovraštva

Adventni mesec, december, naj bi bil čas dobrih želja in tisočerih odtenkov dobrodelnosti. Mor-da je tako v nebesih, tu na zemlji pa je stvarnost precej drugačna. Ne le da se praznovanje Kristusovega rojstva vse bolj sprevrča v potrošniški praznik trgovcev in krošnjarjev ter da se svet namesto v morju dobrih želja duši pod valovi globoko zakorenjenih sovraštva in groženj z nasiljem. V tem svetu trenutno divja nekaj deset vojaških spopadov, v katerih vsak dan pobijejo ali ranijo na desetine, če ne stotine vojakov. Kolateralna škoda, kot bi znal cinično pripomniti kakšen general izraelske soldateske, pa so tisočeri v teh vojaških obračunih ubiti civilisti – med njimi so tudi otroci. Da tega, kako milijoni ostajajo brez strehe nad glavo in hrane ter vode, niti ne omenjamo. Tudi apokaliptična svetovna katastrofa, ko bodo mesta namesto adventnih luč osvetljevale eksplozije raket z bojnimi glavami, ni več znanstvena fantastika.

Če odštejemo občasne mafijske obračune, v deželi na južni strani Alp oboroženih spopadov sicer (še) ni. Toda to ne pomeni, da živimo v nebesih. Nasprotno, skoraj vsak dan smo priče vse bolj besnim političnim bojem, v katerih ne manjka težkih verbalnih kalibrov vse od zmerjanja, podtikanja do lažnih obtožb in zadnje čase tudi groženj z nasiljem. Pri tem prednjačijo stranke in skupine na desni strani slovenske politične arene. Tradicionalne tarče njihovega sovražnega govora so predvsem begunci, Romi, nevladni aktivisti, LGTB in tako naprej. Zdaj so k temu seznamu »sovražnikov ljudstva« spet dodali sodnike in sodnice, s čimer janševiki ponavljajo že videno in slišano mantro iz časa sojenja Janši v zadevi Patria. Tokrat gre za bolj banalen povod: sojenje njihovemu ljubljenu vodji na celjskem sodišču zaradi nepremičninskih malverzacij. S tem sojenjem se ujema požig hiše brežiškega sodnika, javne objave domačih naslovov sodnikov in sodnic, ki so sodili v sodnih postopkih zoper Janšo, mahničevsko zmerjanje in grožnje sodnikom na spletnih omrežjih. A ni ostalo zgolj pri tem, štab SDS se je očitno odločil gonjo zoper sodnike preseliti na ulico. Konkretno na ulico pred celjskim sodiščem, z »mitingom pravice«, ki po vsej verjetnosti sploh ne bo tudi zadnji iz te serije.

Pustimo ob strani, da bodo prizori s tega mitinga šli v arhive zgodovi-

ne kot pomilovanja vredna žalostna slika slovenske politične stvarnosti, ko nekaj stotin večinoma ostarelih očitno v bližnjih gostilnah ogretil mitingašev kot v transu maha z zastavami in transparenti ter vzklika Janša, Janša. Janša, mafija, mafija ..., prvak SDS pa jih podžiga, da je imenovati sodstvo mafija žalitev za – mafijo! Pomembneje je, da so vprašanja, kje so bili redarji, policija – ta je menda spisala eno globo zaradi prekrška enega od najbolj divjaških mitingašev, ostala brez prepričljivega odgovora. Predsednik vlade, pravosodna ministrica, sodniki, vrhovi parlamentarnih strank so se ob mitingaškem zmerjanju sodnikov in sodnic in grožnjami zadovoljili zgolj z rutinskim »to je nesprejemljivo«. Parlamentarni odbor za pravosodje se je sicer sestal na izredni seji, kjer so veliko govorili, a nič ukrenili. Nobenih konkretnih ukrepov državnih institucij, kaj storiti ob naraščanju tovrstnih groženj in tudi nasilja, ni bilo. Še več, pri tem niso bila tako osamljena mnenja, da gre tudi pri tovrstnih mitingih za z ustavo zagotovljeno svobodo izražanja! Načeloma temu ne gre ugovarjati. A kje so meje te svobode govora? V parlamentu gredo razprave posameznih poslancev tudi čez rob strpnega di-

Toda kdo bo izklopil »mikrofone« uličnim jurišnikom. Policija? Ta je prestreljena z ljudmi, ki jih je tja nastavlil SDS v letih, ko je bil trikrat na oblasti. Zato je naivno misliti, da naši varnostni organi nadzorujejo desničarske modrorumene jurišnike.

aloga. Toda žalitve, podtikanja, debele laži in druge oblike strupenih jezikov bolj ali manj ostanejo za zidovi razpravnih dvoran. Nekaj se jih pojavi v medijih, nekaj jih stranke same širijo na družbenih omrežjih. Poslanec ali poslanica zanje dobi opomin, v slabšem primeru mu predsedujoči tudi izklopijo mikrofon.

Toda kdo bo izklopil »mikrofone« uličnim jurišnikom. Policija? Ta je prestreljena z ljudmi, ki jih je tja nastavlil SDS v letih, ko je bil trikrat na oblasti. Zato je naivno misliti, da naši varnostni organi nadzorujejo desničarske modrorumene jurišnike, ki še zdaleč niso nekakšni vaški posebneži, nad katerimi bi zlahka zamahnili z roko. To, da ima SDS za razliko od drugih strank svojo mrežo svojih ljudi v vseh pomembnejših državnih in paradržavnih institucijah vse do ustavnega sodišča in kmetijske zbornice ter seveda agresiven medijski in spletni propagandni stroj, je bolj ali manj jasno vsakomur, ki vsaj približno spremlja dogajanje. Vprašanje, ki visi v zraku, pa je, ali ima tudi že svoje razgrajenske oddelke, a la SOS (slovenska obrambna straža), podobne zloglasnim Sturmabteilung (SA)? In če jih ima ...

SPOMINI *Slavica Slatnar*

»Ta beli« očeta pretepli do smrti

Slavica Slatnar je bila rojena leta 1935 pri Brivčevih v Bereči vasi blizu Suhorja v Beli krajini. Doma je bilo devet otrok. Mama je iz prvega zakona že imela tri otroke, in ko je ovdovela, se je poročila z moževim bratom Antonom ter z njim imela še šest otrok. Ko so po vojni zastopniki tržiških tovarn v Beli krajini iskali delovno silo, se je Slavica leta 1954 preselila na Gorenjsko in se zaposlila v predilnici, saj v bližini doma služb ni bilo. Po *ših*tu pa je za hrano delala pri več družinah – varovala je otroke in gospodinjala. V tovarni je spoznala moža domačina, ki je že nekaj let pokojni. Zdaj skupaj s sinovo družino živi na domačiji v Retnjah pri Trziču.

Zadnja leta, ko se že težje zamoti z delom, ima več časa za premišljevanje. Čeprav je bila ob začetku vojne stara šele dobrih pet let, se dogodkov živo spominja. V Suhorju so se zadrževali italijanski vojaki. Postavili so šotor, si pripravljali hrano ter se igrali z otroki. Prav nič hudobni niso bili. Otrokom so se zdeli prav zanimivi. Ta hudi italijanski poveljniki so se zadrževali v farovžu, kamor je župnik Janez Rztresen vabil fante iz okoliških vasi in jih novačil v MVAC proti komunistom, a mu jih je uspelo pridobiti le šest, vsi drugi so bili trdno na strani narodnoosvobodilnega boja. No, ne čisto vsi – sosedova punca je od Italijanov z veseljem sprejela službo: na rampi je povzpetniško preverjala dovolilnice za vstop v Metliko in izstop iz nje. Po vojni zaradi tega ni imela nobenih težav.

Slavkin oče Anton je bil zaveden in delaven aktivist ter je skrbel, da so partizani v gozdu redno dobivali živež, čeprav jim je tudi doma trda predla. Ko je mama spekla kruh, je

Slavica Slatnar, rojena Ambrožič

oče ponoči po več hlebcev odnesel v hosto. V župnišču so vedeli, da jih ne mara. 10. novembra 1942 je oče šel na njivo z bisago pšeničnega zrnja, da bi ga posejal v luknje, ki jih je napravilo bombardiranje. A so ga skupaj s še nekaj uporniškimi fanti ujeli »ta beli« (prišla je tudi okrepitev z orožniške postojanke Žužemberk) in jih privezane na plohe neusmiljeno pretepli s cepci. Očeta so odveli še v lopo pred farovž in ga naprej zasliševali ter premlatili do smrti. Njegovi kriki so se slišali daleč po vasi. Okrvavljeno očeto truplo, ležeče sredi raztresenega žita, so domači našli v grmovju. Prvi se mu je približal starejši sin, takrat 17-letni Ivan. Čeprav je bil bolj plašnega značaja, se je tedaj odločil, da gre v partizane. Odrasel je v pogumnega, odločnega moža in vojno srečno preživel. Slavica, ki je bila atova ljubljanka, je za njim leta in leta žalovala. Mama je potem sama preživljala številno družino. Tudi otroci so morali delati – nabirali so kostanj in zelišča ter nabrano prodajali pred cerkvijo Pri treh farah.

Po tem dogodku so partizani (Cankarjeva brigada in hrvaški partizani) obvestili domačine, naj se

Brat Ivan Ambrožič – partizan (arhiv Slavice Slatnar)

poskrijejo in umaknejo, nato pa so v noči s 26. na 27. november napadli okupatorsko-farško gnezdo v župnišču. Ob napadu je bila delno porušena tudi šola, tako da so se otroci potem zasilno šolali po hišah.

V šoli in župnišču v Suhorju je bila nastanjena 3. četa 3. bataljona belogardistične Legije smrti. Nadzorovala je cesto Metlika–Novo mesto ter onemogočala stike med slovenskimi in hrvaškimi enotami NOV. Zato jo je napadel slovensko-hrvaški operativni štab, ustanovljen 24. novembra 1942 v žumberški vasi Cvetišče. Del 13. hrvaške udarne brigade Josip Kraš je zvečer 26. novembra začel napad na postojanko, v kateri je bilo okoli 170 vojakov. Preostali del hrvaške brigade, Cankarjeva brigada in Vzhodnodolenjski odred so zavarovali napad. Do jutra so postojanko uničili. Večino moštva so partizani zajeli, med njimi osem belogardističnih organizatorjev; komandanta 3. bataljona kapetana Dobrovoja Vasiljevića - Iztoka je partizansko sodišče obsodilo na smrt. Zaplenjene

so bile velike količine orožja, streliva in vojaške opreme. Načrt Italijanov, da bi z belogardisti vojaško obvladali Gorjance, je propadel. V spomin na to veliko zmago hrvaških in slovenskih partizanov, ki je zaustavila širjenje belogardizma v Beli krajini, je občina Metlika 26. november razglasila za občinski praznik, obenem pa je to tudi praznik krajevne skupnosti Suhor. Plošče v spomin na partizansko zmago so odkrili na kulturnem domu XIV. divizije 26. novembra 1967. (*Vodič po spominskih obehlezhjih na območju KO ZB NOB Suhor pri Metliki, 2020*)

Plošča v spomin na napad na belogardistično postojanko na gasilskem domu v Dolnjem Suhorju pri Metliki (foto: D. Škodič)

Po kapitulaciji Italije osvobojeno ozemlje

Nekega jesenskega dne, ko so Slavica in drugi otroci s košarami kostanja prihajali iz gozda, so zagledali kolono avtomobilov, ki se je valila z Vahte proti Suhorju. Bili so prijetno vznemirjeni, saj je bil takrat avto-

mobil redkega pojav, a so prestrašeni zbežali nazaj v gozd, ko so zaslišali streljanje. V avtomobilih so bili Nemci, v Suhorju pa so partizani prav takrat imeli neko zasedanje.

Spopad Nemcev z udeleženci rajonskega partijskega sestanka se je zgodil 21. oktobra 1943. Na ta dan sta bila smrtno ranjena nekdanji poslanec Anton Kramarič in narodni heroj Martin Južina - Tine.

Po kapitulaciji Italije septembra 1943 je Bela krajina postala osvobojeno ozemlje. Okupatorjevi sodelavci, med njimi tudi lastniki trgovin, so iz strahu pred maščevanjem pobegnili iz Metlike. Ljudje so si v trgovinah prosto nabrali živež in drugo blago.

Po vojni na delovnih akcijah

V Štrekljence pri Semiču, mamino rojstno vas, je nepričakovano prišla večja skupina Nemcev. Domači so se ustrašili, kaj bo s partizani, ki so taborili v bližnjem čebelnjaku, pa so na skrivaj namignili Slavici, naj jih gre nemudoma obvestit. Pretvarjala se je, da ob cesti išče jagode, in se jim počasi izmaknila iz vidnega polja. Uspešno je opravila nalogo, partizani so se pravočasno umaknili.

Slavica z žarom v očeh pripoveduje, kako so po vojni polni energije, optimizma in medsebojnega zaupanja delali ure in ure na delovnih akcijah, tudi dekleta so gradila, nosila zidake, vozila samokolnice ... na misel ni nikomur prišlo, da bi moral biti plačan za to, celo tekmovali so med sabo, kdo bo več naredil in dlje zdržal. Težko razume sedanje čase, ko vsak gleda samo na svojo korist.

Mira Hladnik

DOGODKI *Košuta v Storžičevi grapi*

Srečanje za spomin in opomin

Gorenjski in Kokrški odred, ki sta delovala na območju pod Storžičem, sta se odločila, da zaradi povečanega števila partizanskih skupin in terencev na tem območju zgradijo več sanitetnih ambulanz – bolnišnic in da se aprila 1944 postavi sanitetna baraka, je sporočil glavni partizanski zdravnik dr. Edvard Pohar. Na to območje pod Storžičem nad vasjo Bašelj je poslal svojega kurirja Zorota z nalogo, da tam poišče ljudi za gradnjo in najprimernejši kraj, kjer naj bi postavili leseno barako za ambulanto. Prvi izbrani kraj je bil zaradi bližine vasi in opozorila domačinov o nevarnosti zaradi prisotnosti in gradnje okupatorskih vojaških naprav opuščena.

Nato so izbrali novo lokacijo v grapi pod Bašeljskim sedlom. 15. aprila leta 1944 je prišel na strokovni ogled dr. Edvard Pohar in 19. aprila je ambulanta že sprejela prve ranjence. Že prvo noč je v ambulanti umrl tudi prvi hudo ranjeni borec. Po prvem maju se je osušil studenec, obenem pa je prišlo tudi obvestilo o nameravani nemški hajki na tem območju. Premestitev ambulante Košuta na drug kraj, na višje mesto v isti Storžičevi grapi, postavitev in vselitev v novo bolnišnico je bila že 31. maja 1944.

Ambulanto »Košuta« je Gorenjski odred imenoval »F«, nato so jo v Kokrškem odredu preimenovali v ambulanto »A« in jo obenem združili z ambulanto »G«, ki je delovala na severni strani Storžiča. Kot koda pa je bila Košuta tudi označena s številko »666«. Kraj, to mesto se danes imenuje Kisovec, neposredno pokopališče ambulante Košuta, grobovi šestih umrlih ranjencev pa se imenuje pod Kališko skalo.

Barako, ki je na današnji lokaciji, so v letu 1973 na novo postavili kot spominsko obeležje spominjanja na delovanje partizanske bolnišnice Košuta. Opreмили so jo po ustnih izročilih in delnih skicah. Košuta je imela v osnovi štiri ležišča in pograd za težje ranjence. Ob tej baraki pa so bili postavljeni tudi šotori, pokriti in zamaskirani z vejevjem in smrekovim lubjem. V ta šotorska bivališča so nameščali lažje ranjence, v veliki meri pa so služili za infrastrukturo: kuhinjo, osebje, sanitarne namene, sušilnico.

Ob jubileju pa ne smemo pozabiti na osebje bolnišnice, ki je bilo izpostavljeno nevernostim, da jih odkrijejo, pa tudi infekcijskim obolenjem. Vodja ambulante je bil Vinco, politkomisar pa Marijo. Za oskrbovanje ambulante bolnišnice je bila odgovorna partizanka Marina,

nato pa je prišla bolničarka Marica Hojkar - Aleksandra.

Slavnostni govornik Franc Ekar je v nagovoru ob 80. obletnici ureditve ambulante poudaril, da je veliko vlogo v vojnem času odigrala bolnišnica Golnik, ki je bolnico Košuta oskrbovala z zdravili in medicinskim sanitetnim materialom, zdravniki in medicinske sestre pa so pomagali tudi s svojim delom.

Izjemnega pomena sta sporočilo in zapis, da so ranjene partizane z velikim tveganjem hodili medicinsko oskrbovat in zdraviti tudi zdravniki Viktor Valič iz Preddvora, Karel Petrič in Jože Bohinjc iz Cerkelj, Vladimir Premrov iz Trziča ter iz Kranja Josip Bežek, Božidar Fajdiga in Stanko Škulj.

Franc Ekar

TO SI MU
DOLŽAN

Za koga naj preplezam
vse te višine?
Star sem
in noge me ne nesejo več!

Za koga naj pretečem
vse te daljave?
Srce je utrujeno
in ne zmore več!

Za koga naj se poženem
v neznano?
Moje mišli so utrujene,
počasne in okorne so!

Za koga vendar?

Za svoj rod,
to si mu dolžan!

Jože Sevljak

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (35)

Nasilje že pred vojno

V zbirki partizanskih spomenikov na Geopediji (ta zdaj vsebuje 8550 obeležij) naletimo tudi na nekatere obeležja, ki se nanašajo na čas pred drugo svetovno vojno ali tik po njej. V partizanski zbirki so se znašli, ker se navezujejo na vojni čas, in so se zato brez zadržkov obravnavali med partizanskimi. Posvečeni so bili delavskim štrajkom in komunistični partiji pred vojno, po vojni pa mladinskim delovnim akcijam in prehodu tovarn v delavsko last. Nekoč bomo ta obeležja prestavili v poseben sloj, dotlej pa naj na zemljevidu pričajo o povezanosti narodnoosvobodilnega in socialno revolucionarnega gibanja.

Stojim pred nekdanjo orožniško postajo na Mariborski 45 v Selnici ob Dravi. Od tod so jugoslovanski orožniki leta 1929 na severno državno mejo odpeljali revolucionarja Đura Đakovića in Nikolo Hećimovića ter ju tam pokončili »zaradi poskusa bega«. 42-letni Đaković je bil organizacijski sekretar Komunistične partije Jugoslavije, 28-letni Hećimović pa je bil tajnik mednarodne Rdeče pomoči.

Obeležje na stavbi je v slabem stanju, pod njim je posajen zgodnji paradiznik. Na obeležju je plošča z obrisom njunih obrazov, ki se pojavlja kar na treh njima posvečenih obeležjih.

TU STA MED 24. IN 25. 4. 1929 POD HUDIM NASILJEM OROŽNIKOV PREŽIVELA POSLEDNJO NOČ ŽIVLJENJA VODILNA FUNKCIONARJA KPJ ĐURO ĐAKOVIĆ IN NIKOLA HEĆIMOVIĆ.

BORCI 3. BATALJONA POHORSKEGA ODREDA SO 9. 9. 1944 RAZOROŽILI POSADKO OKUPATORJEVE OROŽNIŠKE POSTAJE V SELNICI.

24. aprila 1929 sta dva orožnika iz Zagreba do Šelove kmetije na Velikem Boču nad Selnico (št. 35, 2353 Sv. Duh na Ostrem Vrh) privedla vklenjena Đakovića in Hećimovića. Tu je stanoval Karel Ledinek, ki je vzdrževal partijske zveze čez mejo. Orožnika sta preiskala hišo, da bi našla ilegalno partijsko literaturo, vendar brez uspeha.

Jetnika sta odpeljala nazaj v Selnico in tam so ju na orožniški postaji mučili. Naslednji dan so se spet odpravili na Šelovo kmetijo, od tam pa v Šelovo grapo v bližini državne meje, tam naj bi pokazala zakopano literaturo. Tu sta ju orožnika ustrelila. Policija je razširila lažno novico, da sta bila ubita pri poskusu pobega čez mejo.

Slovenska obeležja revolucionarjema so na Šelovi domačiji, Kormonovi domačiji (Gaj nad Mariborom 23, 2354 Bresternica), kjer sta se jetnika ustavila na poti v smrt, v

Šelovi grapi in spominskem parku pri Svetem Duhu na Ostrem Vrh. Tisto na Šelovi domačiji je skoraj razpadlo, reliefna slika je zabrisana, črke so nečitljive. Tudi spomenik v Šelovi grapi je v slabem stanju.

Domačini so mi povedali, da so pred osamosvojitvijo za obeležja skrbeli pripadniki teritorialne obrambe in JLA. Po novem bi morale bdeti nad njimi krajevne skupnosti oz. občine, vendar ponekod tega ne počnejo.

Časopisi so se razpisali o smrti dveh revolucionarjev na meji, v domačih so objavili uradno policijsko poročilo, v tujih pa so govorili o naklepem uboju in ogorčeno obsojali šestojanuarsko diktaturo. Zločin je organiziral šef zagrebške policije Janko Bedeković. 28. aprila je avstrijska komisija ugotovila, da sta bila ubita na avstrijski strani meje in potem trupli premeščeni vsako na drug kraj potoka na jugoslovanski strani. Mlako krvi na kraju smrti sta orožnika prekrila s suhim listjem. 8. maja so pri obdukciji ugotovili, da sta bila pred smrtjo mučena in od blizu ustreljena.

Ubita jugoslovanska revolucionarja so pokopali pri Sv. Duhu na Ostrem Vrh. Leta 1949 so posmrtne ostanke Đura Đakovića prenesli v grobnico na Kalemegdanu v Beogradu, posmrtne ostanke Nikole Hećimovića pa v Zagreb.

Stane Gradišnik

Proslava v čast 40. obletnice KPJ v Duhu na Ostrem Vrh 1959

Pri Kormonovih se je na poti v smrt 24. 4. 1929 ustavil korak vodilnih funkcionarjev KPJ, Đura Đakovića in Nikole Hećimovića. Tu je bila tudi postojanka NOB.

Plošča na pročelju nekdanje orožniške postaje v Selnici ob Dravi

Nikola Hećimović

Spominski park pri Sv. Duhu na Ostrem Vrh

Slabo ohranjena plošča na Šelovi domačiji, Veliki Boč 35

Spomenik Đakoviću in Hećimoviću v Šelovi grapi je v slabem stanju.

Đuro Đaković

Čas s krvavim obrazom

Čas s krvavim obrazom.

Čas z mrtvaško lobanjo.

Čas, ki nas drobi.

Kako naj postanem kamen,

če sem le gruda

drobljive prsti.

Miha Klinar,

januar ali februar 1942 na Jesenicah

Dr. France Križanič

Krepitev osnov za gospodarski razvoj

Predstavljajmo si večje posestvo, recimo grunt, na katerem vsako leto dela več kmetov delavcev, ki vsako leto uporabljajo boljše kmetijske stroje. V tem procesu se bo zelo hitro zgodilo, da dodaten kmet delavec in dodaten kmetijski stroj – kapital – ne bosta več prispevala k povečanju pridelka, tudi če bodo enake vremenske razmere oziroma enaka letina. Govorimo o zakonu padajoče donosnosti (Thomasa Malthus, Esej o prebivalstvu in načelo populacije, 1798). Delovanje tega zakona odpravimo, če ljudje na našem posestvu delajo še kaj drugega in se ne ukvarjajo le s kmetijstvom. Za to pa potrebujejo znanje, ki ga prilagodijo in pretvorijo v veščine in sposobnosti za proizvodnjo različnih izdelkov ali ponudbo storitev. Znanje se iz generacije v generacijo povečuje in zanj se je uveljavil termin človeški kapital (Theodore Shultz, Investicije v človeški kapital, 1961).

Učinkovitost uporabe znanja v proizvodnji omogočajo vlaganja v razvoj. V očitni obliki je to vrsto vlaganj prvi začel Thomas Edison, ko je v podjetju General Electric Company ustanovil laboratorij za raziskave in razvoj. Pomen kombinacije znanja in sredstev, namenjenih raziskavam in razvoju za dvig blaginje, je v teoriji endogene gospodarske rasti prvi obdelal Paul Romer (Rastoči donosi in dolgoročna rast, 1986), za pojasnitev konkurenčnosti danega narodnega gospodarstva pa v svoji novi trgovinski teoriji Paul Krugman (Ponoven razmislek o mednarodni menjavi, 1990, in Ali nova trgovinska teorija zahteva novo trgovinsko politiko, 1992).

Statistični urad Republike Slovenije spremlja uvajanje človeškega kapitala ter investicij v raziskave in razvoj na letni ravni. Zadnji podatki so za leto 2023, ko se je število delovno aktivnih z višjo ali visoko izobrazbo (kazalnik človeškega kapitala) povečalo za 6911 ali dobra 2 odstotka. Celotno povečanje števila delovno aktivnih v letu 2023 izvira iz angažiranja dodatnega človeškega kapitala. Pogled nazaj kaže, da se je med letoma 2005 in 2023 število delovno aktivnih s končano višjo ali visoko izobrazbo povečalo za 172.958 ali še enkrat več, njihov delež v skupnem številu delovno aktivnih pa je z 21 odstotkov zrastle na 36,5 odstotka. Angažma človeškega kapitala je enakomerno naraščal tudi v obdobju finančne krize 2009–2013, ko se je skupno število delovno aktivnih zmanjševalo. Slovenskemu gospodarstvu je rast človeškega kapitala skupaj s sicer nihajočim povečevanjem investicij v raziskave in razvoj

omogočilo preživeti veliko zmanjšanje bančnih kreditov (upad za 12,3 milijarde evrov ali 58 odstotkov med julijem 2010 in septembrom 2016), ki ga je s pretiranimi zahtevami glede kapitalske ustreznosti poslovnih bank in zavarovanja kreditov dosegla Banka Slovenije.

Vlaganj v raziskave in razvoj so leta 2023 v Sloveniji znašala 1,4 milijarde evrov ali 2,1 odstotka bruto domačega proizvoda – bruto družbenega proizvoda (vrednost na novo ustvarjenih dobrin). Vlaganja v R&D so bila lani nominalno 13,5 odstotka, realno pa blizu 6 odstotkov višja kot leta 2022. Kratka primerjava razvojne dejavnosti leta 2023 s tisto iz obdobja ekstenzivne gospodarske rasti leta 2008 kaže, da je bilo leta 2023 za 4861 ali 69 odstotkov več raziskovalcev, vlaganja v raziskave in razvoj pa so se v tem obdobju realno povečala za 63 odstotkov.

Zadnji podatki Statističnega urada Republike Slovenije o gospodarski

rasti in njeni stabilnosti kažejo, da je bil v prvih devetih mesecih leta 2024 slovenski bruto družbeni proizvod za 2,2 milijarde evrov ali slabih 5 odstotkov, realno pa

le za dober odstotek večji kot pred letom. Pri tem se je dodana vrednost v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih realno povečala za 5 odstotkov, pri poslovanju z nepremičninami in v predelovalnih dejavnostih po 3 odstotke, v gradbeništvu pa je upadla za 4 odstotke. Ankete o gospodarski klimi (pričakovanja direktorjev) ne kažejo, da bi se v prihodnjih mesecih napovedovalo znatnejše poslabšanje gospodarske dejavnosti.

V tretjem četrtletju 2024 je bilo v Sloveniji 992.000 delovno aktivnih in 46.000 ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti). Z anketo ocenjena stopnja je dosegla 4,4 odstotka. Število delovno aktivnih se je zadnje leto povečalo za tisoč, število iskalcev zaposlitve pa za 6000 (15 odstotkov), kar kaže na vstopanje novih skupin ljudi na trg dela.

Inflacija se je od aprila do oktobra 2024 umirjala, novembra pa znova pospešila. V tem mesecu so bile cene življenjskih potrebščin kar za 1,7 odstotka nad primerljivo ravnjo prejšnjega leta. Do največjega poslabšanja je prišlo pri cenah stanovanja, vode, električne energije, plina in drugih goriv, cenah zdravstvenih storitev, cenah oblačil in obutve ter pri cenah hrane in brezalkoholnih pijač.

V prvih treh četrtletjih 2024 je bil slovenski izvoz blaga in storitev za 1,5 odstotka večji kakor v enakem obdobju lani in za skoraj 9 odstotkov večji od uvoza. Na tekočem računu plačilne bilance smo imeli 2,6 milijarde evrov presežka.

Vlaganj v raziskave in razvoj so leta 2023 v Sloveniji znašala 1,4 milijarde evrov ali 2,1 odstotka bruto domačega proizvoda

V SLIKI IN BESEDI

Ljubljana:

Tudi letos smo se v Ljubljani zbrali na kraju spominov na 24 talcev, meščanov Ljubljane in aktivistov Osvobodilne fronte, ki jim ni bilo vseeno za svobodo domovine. K spomeniku smo ob pozdravu častne straže Slovenske vojske, kvinteta trobil orkestra Slovenske policije in številnih praporščakov položili cvetje. Letos pa smo vse izrečene besede, misli in pesmi posvetili tudi Vidi Janežič - Lučki, narodni heroinji, ob 80. obletnici njene mučeniške smrti v ljubljanskih zaporih 6. oktobra 1944. Tako kot 24 talcev je tudi ona pustila pečat na naši zgodovini, ki bi se lahko obrnila popolnoma drugače, če ne bi bilo tako odločnih in ključevalnih ljudi, ki so ponosno zrlili smrti v oči in se niso uklonili krutosti okupatorja in nemočnemu gnevu izdajalcev domačega naroda. Tudi slavnostni govornik Branko Kromar, predsednik KO ZB Majde Vrhovnik, je spomnil še na eno pogumno dekle, narodno heroinjo Majdo Vrhovnik, po kateri se še vedno imenuje osnovna šola v središču Ljubljane. Majdo Vrhovnik so ustrelili 5. maja 1945 nekje pri Celovcu in še danes ne vemo, kje je pokopana.

V svojem nagovoru je Branko Kromar poudaril temeljne vrednote, za katere se še danes zavzemamo v Zvezi borcev. To so svoboda, enakost, bratstvo in človekove pravice, predvsem pa sta na prvem mestu vrednoti miru in mirnega sožitja med narodi in državami. In to so vrednote, ki so bile po drugi svetovni vojni zapisane tudi v Ustanovni listini Združenih narodov z besedami: »Mi, ljudstva združenih narodov, smo odločeni, da obvarujemo prihodnje rodove pred strahotami vojne ... in moramo v te namene združiti svoje moči, da ohranimo mednarodni mir in varnost!«

Meta Verbič

Sežana:

Delegacija Vsedržavnega združenja partizanov Italije (VZPI, ANPI) iz občine Škocjan ob Soči (San Canzian d'Isonzo), ki jo je vodil Sergio Cosulo, je konec oktobra obiskala Vojaški muzej Tabor Lokev, po katerem jih je popeljal lastnik muzeja in sežanski častni občan Srečko Rože, letošnji prejemnik Valvasorjevega priznanja za sodelovanje z več slovenskimi muzeji pri ohranjanju kulturne dediščine. Ker je občina Divača že od leta 2016 pobratena s to italijansko občino v Furlaniji, jih je sprejel nekdanji direktor občinske uprave Divača Iztok Felicjan, ki zdaj opravlja funkcijo direktorja občinske uprave v občini Komen. Seveda se je srečanja razveselil tudi predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Sežana Bojan Pahor. Glede na to, da ima interpretator kulturne dediščine Srečko Rože, ki je tudi častni član komenske borčevske organizacije in veteran vojne za Slovenijo, bogato in neprecenljivo zbirko ne samo vojaških, ampak tudi arheoloških in etnoloških eksponatov,

so se dogovorili, da se pripravi razstava o napadu italijanskih okupatorjev na Kraljevino Jugoslavijo leta 1941, da bi se prebivalci podrobno seznanili z zgodovino tega obdobja.

Olga Knez

Dobrna, Vojnik:

V dneh, ko smo se spominjali umrlih, se je Združenje borcev za vrednote NOB Vojnik - Dobrna odločilo, da ob pomniku umrlim zavezniškim letalcem po strmoglavljenju njihovega letala februarja 1944 posadi dreved prijateljstva. Ob pomniku na ta dogodek so učenci skupaj z odraslimi posadili deset visokodebelnih jablan starih slovenskih sort. Za vsakega člana posadke tega zavezniškega letala je namenjeno po eno drevo.

Na slovesnosti so poleg članov Združenja sodelovali tudi osnovnošolci iz Socke in Dobrne, ki so nastopili z recitacijami in glasbenimi točkami. Predsednica območnega odbora Združenja za vrednote NOB Andreja Stopar je v priložnostnem nagovoru povedala, da je bila partizanska vojska pomem-

ben člen zavezniškega boja proti nacifašizmu, zato smo dolžni spoštovati ta skupni boj za svobodo in mir.

L. Š.

Golišče:

25. oktobra sta KO ZB za vrednote NOB Jevnica in Kresnice v športnem parku vrh Golišče pripravili tradicionalno slovesnost v spomin na žrtve zločinov, ki so se pred 80 leti zgodili v teh krajih. Takrat so gorele domačije z gospodarskimi poslopji vred. V poslopjih pa so zgoreli ljudje, med njimi tudi otroci, najmlajši je imel komaj šest let. Do tedaj so pripadniki zloglasne nemške SS-divizije požgali deset domačij in v njih je umrlo 15 žrtev. To se je zgodilo v Zgornji Jevnici, Goliščah in na Kresniškem Vrhu.

Slovesnosti so se udeležili učenci z učiteljicami podružničnih osnovnih šol iz Jevnice in Kresnic. Učenci obeh šol so se med pohodom, ki je trajal slabi dve uri, ustavili pri spomenikih in se poklonili padlim borcem in žrtvam, katerih imena so vklesana na njih. Vse navzoče je pozdravil podpredsednik KO ZB Jevnica Lado Obolnar. Prav tako je vse navzoče pozdravil župan občine Litija Franci Rokavec. Slavnostni govor je imel Štefan Trebec, proslavo pa je povezovala Lidija Vidic. Program letošnje prireditve so oblikovali učenci obeh podružničnih šol pod vodstvom mentoric, Mešani pevski zbor Miha Vahna pod vodstvom Natalije Šuštar in Lidija Vidic. Proslave so se udeležili tudi krajanji obeh krajevnih skupnosti in člani Zveze borcev.

Bojan Cimerman

Ljubljana, Vevče:

Na Papirniškem trgu je potekala spominska komemoracija v spomin padlim borcem NOB. Prireditve je potekala pred spomenikom padlim. Tam so se zbrali člani Krajevne organizacije (KO) Združenja borcev Vevče - Zgornji Kašelj, domačini in drugi obiskovalci, da so počastili spomin na tiste, ki so za domovino žrtvovali svoje življenje.

Nagovor je imel predsednik KO Marko Alauf. Poudaril je pomen ohranjanja spomina na borce in opozoril na potrebo po prenašanju vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlajše generacije. V govoru je kritično predstavil tudi zdajšnji politični položaj, ko prihaja do poskusov potvarjanja zgodovine.

Komemoracijo je s čutno interpretacijo pesmi Padlima tovarišema popestril Luka Orlič. Ob prisotnosti praporov KO Vevče - Zg. Kašelj, PGD Zgornji Kašelj in PiGD Papirnica Vevče so slovesnosti dodatno težo dali gasilci PGD Zgornji Kašelj, ki so bili v častni straži.

Žalno koračnico je izvedel Papirniški pihalni orkester Vevče. Na spomeniku, ki nosi besede Za delo živeli, za narod umrli, ostali med nami, so vklesana imena 78 padlih, spomin nanje pa ostaja živ v srcih domačinov.

Žiga Novak, foto: Luka Orlič

Dolenjske Toplice:

S spominske prireditve v Dolenjskih Toplicah

V tem tistem jesenskem času, polnem listov vseh barv in oblik, pa sonca, dežja in meglic, smo 30. oktobra pripravili slovesnost ob dnevu spomina na mrtve. Potekala je nekako v treh delih. Najprej smo se spomnili vseh tistih, ki vstopili v naše življenje in nam zapustili neizbrisen pečat in vseh, ki so kakor koli začrtali ali zaznamovali naše življenje. Dan spomina je tudi dan, da se spomnimo vseh, ki so umrli za domovino, za narod, jezik in svobodo. K spomeniku padlim je delegacija, v njej so bili župan Franci Vovk, predsednik borcev za vrednote NOB Avgust Bradač in član Cveto Zupančič, položila cvetje. Čeprav nekateri hočejo spreminjati resnico o narodnoosvobodilnem boju, je resnica le ena sama, kot pravi zgodovinar dr. Martin Premk: samo

partizani so bili osvobodilna vojska zavezništva Združenih narodov in samo partizani so se borili za svobodo svojega naroda.

Letos 15. marca je minilo 80 let od ustanovitve prve VDV-brigade v Dolenjskih Toplicah. Njeni nalogi sta bili boj proti peti koloni in sodelovanje proti oboroženemu sovražniku. Že 27. marca 1944 se je proti jutru v Toplicah vnel hud boj med Belokranjskim odredom ter domobranci in Nemci na drugi strani. Okoli dveh popoldne se je sovražnik začel umikati iz Toplic, za njimi pa so ostali štirje mrtvi partizani in med njimi tudi komandant Belokranjskega odreda Slavko Ograjenšek - Iztok. Večer prej je nastopil na partizanskem mitingu v Zdravilišču s pesmijo, s katero je poslušalce spravil v smeh. Ob koncu se je pošalil, naj ga Topličani nikakor ne pozabijo, če bo v boju padel. Kakor da bi slutil ... Nismo ga pozabili in smo se mu oddolžili s pesmijo Krvavo seme, ki je nastala v marcu 1944 v Dolenjskih Toplicah.

Tretji del naše slovesnosti je bil namenjen krizi, v kateri se je znašel svet. Znova so ogrožene vrednote, kot so svoboda, dostojanstvo, človekove pravice, solidarnost. Puške pokajo, grmijo topovi, švigajo rakete, rušijo se domovi in umirajo ljudje tam v Palestini, v Ukrajini, v Libanonu ... Vsem tam umirajočim smo se poklonili s palestinsko revolucionarno pesmijo Če moram umreti. V programu so sodelovali MePZ Dolenjske Toplice s pesmimi V tihi noči, Padel je padel in Prečuden cvet. Darko Šenica, član Veselega teatra, je recital pesem To moramo vedeti, Dušan Luthar pa Če moram umreti. Učenec naše šole Klemen Bučar je prebral stihe Mance Košir Kres in Prižgal bom svečko, njegov brat Janez pa Pavčkov Mami partizanki in Krvavo seme. Slovesnost je vodila Marija Andrejčič.

Helena Miša Kulovec

Gradec:

Ob dnevu spomina na mrtve je bila 26. oktobra na osrednjem pokopališču v Gradcu komemoracija pred mednarodnim spomenikom žrtvam nacizma druge svetovne vojne. Spominsko slovesnost je pripravilo Združenje borcev za vrednote NOB Pesnica, udeleženci pa so prišli še iz Ruš, Lovrenca na Pohorju, Slovenske Bistrice, Oplotnice, Lenarta, Cerkvenjaka in Maribora.

Spomenik je delo podjetja Granit iz Oplotnice, oblikoval ga je arhitekt Boris Kobe, odkrit je bil 1. novembra 1961. Na njem je vklesanih 2516 imen žrtev nacizma, od tega 1213 Slovencev, 374 talcev iz celjskega Starega pisarka, 661 talcev iz mariborskih zaporov, med njimi 65 borcev Pohorskega bataljona. Druge žrtve so iz Šoštanja, Trbovelj in Gorenjske. Tu počiva tudi zverinsko obglavljenih 45 dezerterjev iz nemške vojske. Prav tako najdemo na spomeniku imena več ubitih narodnih herojev.

Slavnostna govornica Jelka Krašovec, predsednica Pokrajinskega sveta ZB NOB Podravska in Združenja borcev za vrednote NOB Pesnica, se je v govoru dotaknila današnjega nerazumnega poveljevanja domobrancev in drugih nacističnih pomagačev. Njihovo dejanje zapriseči se okupatorju in z njim sodelovati zagotovo ni bilo domoljubno dejanje, temveč najtemnejši madež naše preteklosti, ki nikoli ne more biti del naše državotvorne zgodovine.

V kulturnem programu je sodelovala tudi Marjetka Popovski, pevka partizanskih in domoljubnih pesmi iz Izole. Delegacije so k spomeniku, na katerem je v enajstih jezikih zapisano »Čuvajte svobodo in mir, kajti dali smo zanjo življenje«, položili vence in cvetje. Spominsko slovesnost je s svojo prisotnostjo zaznamovalo tudi 11 praporščakov.

S. B.

Predoslje:

KO ZB za vrednote NOB Britof - Predoslje je 24. oktobra 2024 priredila žalno slovesnost ob dnevu spomina na mrtve pred spomenikom padlim borcem v drugi. svetovni vojni na pokopališču v Predosljah. Predsednik KO je v uvodnem nagovoru pozdravil vse prisotne. Nato je ob častnem pozdravu praporščakov pozval delegacijo, da položi cvetje in prižge sveče. Z minuto molka so se vsi prisotni poklonili v spomin vsem padlim borkam in borcem v narodnoosvobodilnem boju, vsem žrtvam fašističnega in nacističnega nasilja, ter pripadnikom milice in teritorialne obrambe, padlim v osamosvojitveni vojni za Slovenijo leta 1991.

V nadaljevanju je sledil krajši kulturni program, v katerem so sodelovali učence in učenci Osnovne šole Predoslje pod vodstvom svojih učiteljic. Po recitacijah partizanskih pesmi je nastopil še šolski pevski zbor.

Žalna slovesnost se je nadaljevala z govorom Martine Prusnik, predsednice krajevne skupnosti Britof.

»Spoštovani prisotni, se še vprašamo kaj so naše vrednote? Vemo, kdo je zaslužen za dostojno življenje, ki ga živimo danes? Prav in dostojno je, da se spominjamo naših prednikov in počastimo njihova dejanja, ki so jih plačali z najbolj plemenito stvarjo, s svojim življenjem. Žrtve boja so bili tisti, ki so se borili proti okupatorju in se niso vdali v usodo. Prav je, da smo ponosni na njih, saj je plačilo za življenjem najbolj plemenito dejanje, ki ga lahko storimo za nadaljnje rodove. Hvaležni smo jim, da so bili v boju uspešni in so nam izborili svobodno državo, slovenski jezik in slovensko ozemlje, kot je pred okupacijo bilo. Nikoli pa ne smemo pozabiti, da se je to dogajalo le slabih 80 let nazaj,« je med drugim povedala.

Po zapisanih besedah našega pesnika, Mateja Bora, pa se lahko vprašamo, kaj se je v 30 letih spremenilo.

»Prerokovati o prihodnosti je tvegana stvar. Ekološka kriza na planetu je takšna in tako prepletena med seboj, da jo lahko rešuje samo vse človeštvo s skupnim nenehnim in usklajenim prizadevanjem. Pravim rešuje. Ali lahko tudi reši, to je že drugo vprašanje ...

V SLIKI IN BESEDI

Človeštvu pa grozi seveda tudi atomski sodni dan. Ne vem, kaj naj rečem, ali je bila nevarnost večja še za časa hladne vojne med dvema veselisama ali je večja danes, ko je na svetu le ena resnična veselisa, poleg nje pa vrsta držav, ki že imajo atomske bombe ali jih bodo kmalu imele. Tragična ironija pa je, da smo se vsa leta po drugi svetovni vojni balo tretje, ki bo atomska, dočakali pa srednjeveško klanje.

Vir: (Matej Bor, človek, ki je videl naprej (gorenjski.glas.si), Marjana Ahačin, GG, 16. 10. 2023)

S. B.

Gorišnica:

Občinska organizacija ZB Gorišnica je v sodelovanju z občino Gorišnica in Prosvetnim društvom Ruda Sever pripravila ob dnevu spomina na mrtve slovesnost pri spomenikih na pokopališču. Slavnostni govor je imel Jurij Cvitančič, praporščak ZB za vrednote NOB Ptuj in podpredsednik ZB Gorišnica. Slovesnosti so se udeležili: župan Borut Kolar, predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj Branka Bezeljak, člani ZB Gorišnica in sosednjih združenj ter številni krajan. Kulturni program so pod vodstvom Bernarde Kolar izvedli tamburaši iz Zagorjč in z recitacijami učiteljica Irena Forštnarič.

B. B.

Ptuj:

V Parku spominov na starem ptujskem mestnem pokopališču je bila osrednja komemoracija ob dnevu spomina na mrtve. Slavnostni govornik je bil Jožef Lenart, poslanec Državnega zbora RS. Sodelovali so praporščaki Območnega združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ptuj, Zveze slovenskih častnikov Ptuj, Društva generala Maistra Ptuj in Policijskega veteranskega društva Sever Maribor, pododbora Ptuj, ki jim je poveljeval Franci Hliš.

Branka Bezeljak, foto: Mestna občina Ptuj

V kulturnem programu so nastopili trobilni kvintet Pihalnega orkester Ptuj, Kvartet DPD Svoboda, kantavtor Primož Vidovič, Pia Krajnc iz Vokalne šole Arsana, recitatorji Teatra III in Gimnazije Ptuj z odlomki iz pesnitve Šel je popotnik skozi atomski vek.

Vence k obeležjem v Parku spominov so položili Alen Jevtović, direktor Mestne uprave Mestne občine Ptuj, Branka Bezeljak, predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, Vlado Žgeč, predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ptuj, Radoslav Simončič iz Društva generala Maistra Ptuj, Marko Potočnik, predsednik Kluba brigadirjev Ptuj, in Dejan Rožmarin, mestni svetnik Mestne občine Ptuj. Verski obred je opravil pater Andrej Feguš iz minoritskega samostana sv. Petra in Pavla na Ptuj.

Dobrna:

Ob dnevu suverenosti slovenske države je bila v občini Dobrna osrednja slovesnost pred spomenikom, posvečenim prihodu XIV. divizije na Štajersko, ter obeležjem, ki govori o uveljavitvi suverenosti naše države. Na tej prireditvi so sodelovali tako člani območnega odbora Združenja borcev za vrednote NOB kot tudi praporščaki PGD Dobrna in predstavniki veteranskih organizacij. Še posebej so jo zaznamovali nastopi učencev Osnovne šole Dobrna. Slavnostni govornik je bil podžupan Danijel Šibanc, ki je spomnil, da je slovenska suverenost utemeljena tudi s partizanskim bojem, še posebej s prihodom XIV. divizije na Štajersko. Na spomeniku, posvečenem njihovemu boju, je med drugim zapisano, da je po hribih teh hodila Štirinajsta in da padli junaki v resnici ne bodo nikoli umrli.

L. Š.

Knežak:

Predstavniki srbskega narodnega sveta na Hrvaškem so se 9. novembra zbrali pred spomenikom 7. banijski udarni diviziji NOVJ v Knežaku, kjer so se poklonili borcem in njihovem prispevku v boju proti fašizmu. Dogodka se je udeležila delegacija predstavnikov hrvaških antifašistov ter članov srbskih organizacij iz Hrvaške. Zbrane je v Knežaku sprejel predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Ilirska Bistrica Stanislav Zver.

V slovesnem delu so delegacije položile cvetje in sveče pred spomenik 7. banijski udarni diviziji, ki ga je avtor Stanislav Mišić zasnoval v Baniji. Spomenik pravi o začetku herojske poti 7. divizije. Dogodku je dala poseben pečat prisotnost prapora ZB za vrednote NOB Ilirska Bistrica. Spomenik, ki se nahaja ob cesti od Pivke proti Ilirski Bistrici, je posvečen zgodovinskemu pohodu divizije, ki je bila ustanovljena v Baniji in končala svoj boj prav v Knežaku. Na spomeniku so zapisane besede književnika Milana Nožiniča, ki pričajo o največjih vojnih preizkušnjah te enote, o bitkah na Neretvi, Sutjeski in drugih legendarnih bojiščih, kjer so borci tvegali življenja za osvoboditev Jugoslavije. Dogodek je bil bogaten s tovariškim druženjem, ki je sledilo komemorativnemu delu.

Žiga Novak

Kobarid, Benečija:

Potem ko smo si lani ogledali Rezijo, sta KO ZB Kobarid in Društvo upokojencev Kobarid v sredini oktobra organizirala izlet v Beneško Slovenijo. Spoznavali smo njeno kulturno zgodovino in prečudovito pokrajino, lepo vreme, ki nas je spremljalo vso pot, pa je še pripomoglo k uspešni izvedbi izleta. Ko smo se iz Kobarida vozili proti Beneški Sloveniji, nam je nekdanji načelnik tolminske upravne enote in član kobariške borčevske organizacije Zdravko Likar opisal te kraj, njihovo zgodovino in čas odpora v drugi svetovni vojni.

Pri grobu Viljema Černa

Najprej smo se ustavili v kraju Bardo v Terski dolini. Na pokopališču smo na grob pomembnega in pokončnega moža Viljema Černa položili cvetje in prislunhli pripovedi o njegovem življenju in boju za slovenski jezik. Ogledali smo si etnografski muzej, ki prikazuje kulturno dediščino tamkajšnjih krajev. Pot nas je vodila skozi mesta Ahten (Attimis), Nimis, Fojda (Faedis) do Čedad, tam pa nas je pozdravila predsednica društva Ivana Trinka Jole Namor. Orisala nam je delovanje društva s posebnim poudarkom na izdaji publikacij v domačem slovenskem narečnem jeziku, kar močno pripomore k ohranitvi slovenske besede. Pozorno smo prislunhli tudi pripovedi o dvojezični šoli v Špetru, ki prav letos praznuje 40-letnico delovanja in izjemno veliko pomeni za prebivalstvo v Benečiji. Sprehodili smo se skozi staro mestno jedro Čedad, si ogledali katedralo in po Hudičevem mostu prispeli v restavracijo. Po kosilu smo se odpeljali proti domu in se med potjo ustavili še v Špetru ter si ogledali Slovensko multimedijsko okno. Polni novih spoznanj in lepih vtisov smo se vrnili v Kobarid.

Vojko Hobič

Lesce:

Na komemoraciji ob spomeniku talcev Na Žagi v Lescah smo 30. oktobra letos govorili o ubitem talcu Jožefu Dacarju in njegovi družini s Črnicva. Sin Anton Dacar in vnuk Boris Mohorič, oba živeča v Radovljici, sta nam pripovedovala o tistih groznih časih, ki se ne bi smeli izgubiti iz spomina niti naše niti prihodnjih generacij.

Jožef Dacar se je že pred vojno zavzemal za pravice delavcev in boljše socialne razmere. Po nemški okupaciji Slovenije je odkrito nastopal proti Nemcem in bil kmalu izdan. Že spomladi leta 1941 ga je gestapo prijel in zaprl v begunjski zapor.

Kljub mučenju Jožef ni ničesar izdal. Zato in ker so borci Cankarjevega bataljona z Jelovice z ubojem kaznovali izdajalca, sodelavca gestapa Gabrijela Zupana iz Kroke, je bil skupaj z na spomeniku navedenimi talci ustreljen že 4. septembra 1941. Žena in šestletna hčerka Marta sta se šli na morišče posloviti od njega. Marta je za knjigo Ukradeni otroci povedala, da je bil prizor grozljiv. Talci so bili z zavezanimi očmi privezani h kolom. Do njene smrti leta 2009 jo je spremljala grozovita krivična očetova smrt. Dacarjeva žena Jožefa je bila skupaj s petimi otroki in Jožefovi starši že oktobra 1941 najprej zaprti v Begunjah, nato pa so bili vsi izseljeni v Nemčijo v taborišče Poxau na Bavarskem, kjer je zaradi boleznih leta 1944 umrla. Šesti Dacarjev otrok je bil v času izseljevanja v Brestanici pri stricu, zato ni bil izgnan.

Nemci, domačini v okolici taborišča, so vse taboriščnike neprijazno gledali, saj niso nič vedeli o tem, da njihova država po Evropi preganja ljudi iz njihovih domov in njihovih dežel.

Na srečo Dacarjeva družina ni bila izgnana v taborišče smrti niti niso nobenega otroka Nemci ukradli. Sta pa izjavi sina Antona in hčerke Marte opisani v knjigi Ukradeni otroci, kar nam pove, da bi se vse lahko obrnilo drugače.

Dacarjevi otroci so v Nemčiji morali delati na kmetijah, Dacarjeva žena pa v gostilni, kjer je tudi bivala. Le občasno je smela obiskati otroke. Najmlajša hčerka Marta je bila stara šele šest let. Morda so vsaj deloma zanjo lahko poskrbeli starši Jožefa Dacarja. Starejši otroci so poleg dela morali obiskovati nemški pouk pod vodstvom stroge učiteljice. Pogosto so bili kaznovani s šibo po prstih, saj so se otroci dobro zavedali, da so v sovražnikovi deželi, katere vojaki so ubili njihovega očeta, zato tudi nemščine niso marali. Za prekrške so bili zaprti v temnici pod stopnicami, včasih tudi po več dni skupaj.

Po vojni so se Dacarjevi otroci brez mame vrnili domov. Spremljali so jih stari starši. A njihova hiša v Nošah pri Črnicvu je bila že zasedena, zato so otroke razdelili med družine in v internat. V Nemčiji je ostal le brat Ciril, ki se ni hotel ločiti od materinega groba, imel je pa tudi srečo, da je delal pri dobroščrni kmetici.

Takih žalostnih usod mladih družin je bilo na Gorenjskem in v Sloveniji ter v Evropi nešteto. Po vojni smo verjeli, da je politike in vse druge zgodovine učila in izučila v miroljubno prebivalstvo našega planeta. Kako zmotno! Danes se usoda nesrečnih družin ponavlja. Zato je poklon našim talcem hkrati poklon mnogim pobitim po svetu. Ne smemo pozabiti!

Mira Stušek

Preddvor:

V počastitev spomina na padle partizane, borce, talce in ilegalce v času narodnoosvobodilnega boja je delegacija ZB Preddvor ob dnevu spomina na mrtve 29. oktobra položila cvetje, vence in prižgala sveče na obeležjih v Kokri, kjer je zapisanih 40 imen padlih in žrtvovanih domoljubov, na Zgornji

Na skupinskem partizanskem grobišču v Kokri

Beli, kjer je naštetih devet umrlih, in v Preddvoru, kjer je na spomeniku 40 imen. Ob tem smo tudi opomnili, da je treba vsa takšna obeležja dostojno ohranjati in vzdrževati, obenem pa narediti vse, da jih ne bi odtujevali in odstranjevali, kot je hotel Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, da se odstrani spominsko partizansko obeležje na Velkem vrhu nad Bašljem, na območju Gamsovega raja, zaradi namenske spremembe rabe zemljišča. Tu je bil postavljen spomenik partizanu kurirju Blažu Močniku - Stanetu na kraju, kjer je padel.

Franc Ekar

Ljubljana:

1. novembra ja naš član, tovariš Miro Pandža Novak, položil cvetje in vence k spomenikom in obeležjem padlim tovarišem v narodnoosvobodilnem boju, za kar mu izrekam pohvalo in zahvalo. Na žalost se drugi naši člani niso odzvali. Tovariš Lojze Šmit mi je povedal, da je 28. oktobra uredil okolično spomenika v Tomačevem. Tovariš Miro pa me je opozoril na zvezdo, sneto s spomenika v parku ob Vojkovi cesti 1. Moram povedati, da sem luknjo opazil že pred dvema letoma, vendar nisem vedel, od česa je. Zdaj pa je Miro ugotovil, da je bila tam zvezda. MOL je vzdrževalec spominskih obeležij, zato naprošam vodstvo ZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad, da organizira popravilo tega vandalizma. Kar se tiče preostalega dela spomenika, se moramo zahvaliti tudi tovarišu Marku Demšarju, ki je spomladi organiziral in delno sam financiral njegovo obnovo.

Mitja Zupan

Škocjan:

V občini Škocjan se z odprtjem novega kulturnega centra odpirajo tudi novi, večji in lepši prostori krajevnih knjižnic. Tako smo se 12. oktobra tudi člani Občinske organizacije ZB Škocjan odzvali pozivu knjižničarke Zale, naj priskočimo na pomoč pri selitvi knjig. V slabih dveh urah smo iz stare knjižnice v Metelkovem domu preselili okoli 14.000 enot. Živa veriga, ki smo jo sestavljali tako starejši kot mlajši knjigoljubci, je bila dolga sto metrov in je delovala brezhibno, predvsem pa uspešno.

V SLIKI IN BESEDI

Člani OO ZB Škocjan smo veseli in zadovoljni, da smo bili del tega zgodovinskega dogodka v Škocjanu. Med akcijo pa smo se tudi spomnili, kako so med vojno tudi partizani prenašali knjige ter tako pripomogli k ohranitvi kulture in zgodovine slovenskega naroda.

Janko Škoporc

Stara Cerkev:

KO ZB za vrednote NOB Stara Cerkev in ZB za vrednote NOB Kočevje sta ob dnevu spomina na mrtve pripravila komemoracijo pri spomeniku padlim v NOB v Stari Cerkvi. V kratkem kulturnem programu sta poleg Moškega pevskega zbora Svoboda kot recitatorki sodelovali tudi učenki Osnovne šole Stara Cerkev Liza Rus in Patricija Jokič Čampelj, po pozdravnem nagovoru je svoj govor nadaljeval predsednik KO ZB Stara Cerkev Peter Ješelnik:

»Danes smo se zbrali pri tem spomeniku, da se poklonimo spominu na padle partizane, umrle v taboriščih in pod streli okupatorja. Poklanjamo se torej vsem, ki so dali svoja dragocena življenja za svobodo slovenskega naroda, mir in lepše življenje.

V času druge svetovne vojne sta gospodarila nasilje in smrt, naš narod pa je pokazal visoko stopnjo moralnih vrednot in poguma ter človeškega dostojanstva. Želja po svobodi je bila tako močna, da se je velika večina ljudi pridružila narodnoosvobodilnemu gibanju in se tako uprla mnogo močnejšemu okupatorju.

Številne žrtve, ki so napisane na plošči tega spomenika, nemo pričajo o strašnih dogodkih tistega časa. Nadaljevanje tega boja za svobodo v drugi svetovni vojni je bil tudi boj za samostojno Slovenijo leta 1991.

Prav danes minevata dve leti, odkar je izgubil boj z zahrbtno boleznijo eden izmed pomembnih akterjev v pripravah na osamosvojitve in sami osamosvojitveni vojni, naš krajan in od letošnjega 3. oktobra posthumno častni občan občine Kočevje Vinko Benznik. Prav je, da se ob tej priložnosti spomnimo tudi njega in vseh, ki so v osamosvojitveni vojni dali svoja življenja.

S ponosom moramo nadaljevati prehojeno pot ter čuvati svobodo in samostojnost in z drugimi narodi ustvarjati novo upanje za boljše in srečnejše življenje.

Na koncu mi dovolite, da z minuto molka počastimo spomin na vse, ki so darovali svoja življenja za domovino, in vse tiste, ki so pripomogli k nastanku naše države in jih danes ni več med nami.«

Zlatica Arko

Stari trg ob Kolpi:

Slovesnost v spomin na mrtve, ubite in umorjene občane in padle borce narodnoosvobodilnega boja Poljanske doline ob Kolpi smo imeli 25. oktobra v prostorih Osnovne šole Stari trg ob Kolpi. Še pred začetkom komemoracije in počastitve spomina na dan reformacije smo pred spominsko ploščo Kulturnega doma Predgrad položili venec in prižgali sveče na vseh naših grobovih. To smo opravili s člani KO ZB Poljanska dolina, delegacijo KO ZB in KTŠD iz Starega trga ob Kolpi ter prisotnimi člani Združenja za vrednote NOB Kočevje in Črnomelj.

Kulturni program je oblikovala učiteljica slovenščine Vida Zupančič, napovedovali in izvajali pa so ga učenci Osnovne šole Stari trg ob Kolpi. Slavnostna govornica za dan reformacije je bila predsednica sveta krajevne skupnosti Stari trg ob Kolpi Renata Butala, slavnostni govornik na komemoraciji pa je bil Peter Vrličnik, predsednik KO ZB Vinica. Na prireditvi so bili prisotni podžupanja občine Črnomelj Maja Kocjan ter predstavniki KO ZB Stari trg ob Kolpi in Poljanske doline ob Kolpi.

Po kulturni prireditvi so se predstavniki KO ZB Predgrad in Stari trg ob Kolpi pri glavni plošči na osnovni šoli in na pokopališču Stari trg poklonili in prižgali svečke padlim borcem in zaslužnim krajanom.

V polni dvorani šole smo spominsko slovesnost končali in po dobri uri načrtovanega programa smo odšli veseli in zadovoljni.

Iskreno se zahvaljujemo vsem nastopajočim, govornikom in recitatorjem, osnovni šoli in KTŠD Stari trg za organizacijo prireditve, prostor in ozvočenje ter vsem članom in članicam ZB ter prisotnim občanom in občankam.

Pavel Majerle Kukin, Katarina Kapš

Suha:

KO ZB Britof - Predoslje je tudi letos pripravil pohod do spominskega obeležja na kraju, kjer so padli komandir Tretje čete bataljona Kokrškega odreda Milan Juvan - Maksim in še dva neznanca borca. Pohod je potekal od Kulturnega doma Predoslje ob ograji posestva Brdo do spominskega obeležja, kjer je predsednik KO Huso Bakrač pozdravil vse prisotne in na kratko

obrazilo namen pohoda s poudarkom, da smo se zbrali pred spominskim obeležjem, kjer so leta 1942 padli izdani borci. V nadaljevanju je delegacija prižgala svečo pred spomenikom in z minuto molka smo počastili spomin na padle borce. V kulturnem programu, ki je sledil, je tovariš Lado zaigral na orglice, vsi navzoči pa smo pritegnili s petjem. Nato sta sledili recitaciji našega člana Mira Zelnika in glasu harmonike, na katero je zaigral Branko Dežman.

Po končanem kulturnem programu je navzoče nagovorila osrednja govornica, Jožica Zelnik, ki je med drugim povedala: »Tudi danes smo se zbrali pred spominskim obeležjem, ki ga je leta 1961 postavila Krajevna organizacija ZB Predoslje in na kateri je napisano ime Milan Juvan - Maksim. Na njegovi bojni poti iz Kamnika v smeri Storžiča so ga spremljali dva neznanca borca in partizanka Ančka. V zgodnjih jutranjih urah 2. oktobra leta 1942 so se ustavili v gozdu nad Suho, da se odpočijejo. Istega dne jih je opazila

domačinka z območja Brega ter jih ovadila nemški policiji, ki je imela sedež v Predvdvoru. V boju z nemško policijo so vsi trije padli, partizanki Ančki pa se je uspelo rešiti pred zločinci.

Okupatorji Slovenije leta 1941 niso le razkosali ozemlja, marveč so povzročili tudi delitve med ljudmi. Na pobudo Komunistične partije in krščanskih socialistov ter drugih naprednih skupin je bila ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Vsi so se zavedali, da je treba prijeti za orožje in se upreti okupatorju. Na žalost je bilo tudi veliko takih, ki so se raje odločili za kolaboracijo z okupatorjem in skupaj z okupatorjem nadaljevali boj proti ustanoviteljem Osvobodilne fronte. Zaradi teh ravnanj in izdajstev je po oceni zgodovinarjev v narodnoosvobodilnem boju padlo veliko več bork in borcev, posledično pa tudi njih samih.«

Na pobudo naše članice tovarišice Elice smo se vsi odzvali njenemu vabilu in se že tradicionalno udeležili tovariškega srečanja na njenem domu na Suhi.

Srečko Frelj

Vavta vas:

Združenje ZB za vrednote NOB Straža j 8. novembra za svoje člane na nogometnem igrišču v Vavti vasi pripravilo kosanje piknik. Udeležilo se ga je več kot štirideset članov. Najprej nas je nagovoril naš predsednik ZB za vrednote NOB Andrej Radešček, nato je zazvenela partizanska pesem. Za vedro razpoloženje je na harmoniko igral Aljaž, Marija Andrejčič pa je pripravila recital partizanskih pesmi do sodobnih in prevodnih pesmi, ki sta ga skupaj s Francem Plutom tudi izvedla. Ob tabornem ognju smo se lahko dodobra pogreli, lepo pa so zveneale tudi pesmi naših udeležencev piknika. Na koncu je nekaj o straških bojih povedal še Jože Pečnik, nekdanji učitelj v Vavti vasi. Ob klepetu, dobri glasni in mošti, ki se je tiste dni ravno spreminjal v mlado vino, se je naše druženje zavleklo kar v noč. Na koncu smo si obljubili, da se dobimo spet ob letu osorej.

Marija Andrejčič

Ljubljana:

Člani krajevne organizacije Stari Vodmat, ZB NOB Ljubljana Center, so se 29. oktobra zbrali pri spomeniku padlih krajanov Vodmata. Po pozdravnem nagovoru in spominski besedi so počastili spomin nanje z recitacijami in partizansko pesmijo.

Krajevna organizacija Stari Vodmat

Ljubljana:

Člani krajevne organizacije Oskar Kovačič, ZB NOB Ljubljana Center, so se 29. oktobra zbrali pri spomeniku padlih krajanov Prul in počastili spomin nanje z recitacijo Kajuhovih in Minattijevih pesmi in partizansko pesmijo.

Savica Brajič

Stična:

Komemoracija v spomin padlim in umrlim med narodnoosvobodilnim bojem v Stični, ki jo je 27. oktobra pripravil KO ZB za vrednote NOB Stična, je v sončnem vremenu obudila spomin na trpljenje in nepozaben boj za svobodo proti okupatorjem med narodnoosvobodilno borbo.

Na treh različnih mestih, ob spomeniku na stiškem pokopališču, ob spomeniku sredi Stične in na Pristavi nad Stično, se je poleg minut molka in spoštljivih besed slišalo ubrano petje Okteta fantov Kulturnega društva

Stična. Partizanske pesmi so del naše kulturne dediščine in so nepogrešljive pri zaznavanju spomina na takšne dogodke. Resnično se petje ubranih glasov, ki so odmevali po okolici, lahko primerja le s petjem ptic.

In naj bo to petje tudi iskrena zahvala padlim za svobodo, ki sončnega dne, kot smo ga imeli danes, niso doživeli. Naj jim bo večna slava in naj počivajo v miru! Tudi ob petju ptic in pesmih o svobodi.

Miloš Šonc

Šentjošt, Novo mesto:

Krajevni organizaciji ZB Žabja vas in Stopiče vsako leto v oktobru pripravita pohod od Žabje vasi do grobišča žrtvam belogardističnega nasilja v vojnem letu 1942. Tragični dogodki so se zvrstili v gozdu za vasjo Šentjošt blizu Stopič.

V maju 1942 je na novomeško območje prišla organizirana skupina belogardistov z namenom pridobivati somišljenike in nove vojake ter zatrete partizanstvo. Z zvijačo in lažmi so se predstavljali kot Štajerski partizanski bataljon. Po videzu in organiziranju so se kazali kot partizani. V zasedah so čakali kurirje, aktiviste Osvobodilne fronte, manjše skupine partizanov in njim nasprotujoče kmete. V čim večji tajnosti so ljudi mučili in pobijali v gozdu v bližini svojega tabora. Tam so se pojavljale grobne gomile, še danes so nekatere vidne. Žrtve so bile večina mladi ljudje, ki so želeli sodelovati v boju za zmago nad okupatorji domovine.

Pohodniki in drugi udeleženci smo se 23. oktobra žrtvam poklonili s kulturnim programom, svečami in cvetjem.

V gozdu na gomile pada jesensko listje, kot bi hotelo poskrbeti za tih in miren počitek nasilno umrlih.

Jožica Fabjan

Stanovsko:

Na obnovljeno pročelje Šurbekove domačije na Stanovskem, kjer je bila partizanska postojanka med drugo svetovno vojno, so 3. novembra spet postavili spominsko ploščo. V tej hiši je bila od leta 1943 do konca vojne pomembna vojaškourirska in obeščevalna postojanka z oznako EPE, ki je bila povezana s kozjanskim in pohorskim območjem. S tega zbirnega mesta je bilo za partizansko vojsko s širšega območja Poljčan na Pohorje poslanih sto bodočih borcev. Tu so zbirali tudi opremo, orožje, hrano in denar za potrebe partizanske vojske.

Nemci so ves čas slutili, da se na Stanovskem na tej domačiji nekaj dogaja, zato so pogosto izvajali hajke in preiskave, vendar brez uspeha. V bližini hiše so bili tudi bunkerji in skladišča, ki niso bili nikoli odkriti. Pomembno vlogo so odigrali Vlado Šurbek, njegov brat Viktor in svak Franci. Slednja se iz vojne nista vrnila.

V SLIKI IN BESEDI

Ob vnovični postavitvi spominske plošče je imel slovesni govor predsednik OO ZB za vrednote NOB Poljčane Karel Mali. Sledila sta pogostitev in druženje. Ob spominu na mrtve so člani OO ZB za vrednote NOB Poljčane v teh dneh obiskali še grobove in se udeležili proslav ob spominu na sto žrtev fašizma, ko so bili umorjeni z obešanjem na Frankolovem. Obiskali so še grob generalmajorja Ivana Dolničarja - Janošika v Rečici ob Savinji.

Zdenka Detiček Opič, foto: Jelka Kropec

Vinska Gora:

25. oktobra je KO ZB NOB Vinska Gora pred večnamensko stavbo na Vinski Gori pripravil komemoracijo ob grobišču z obeležjem za padle borce Tomiščeve, Šerčerjeve in Bračičeve brigade v bojih proti okupatorju leta 1944.

Slavnostna govornica na komemoraciji je bila ravnateljica Osnovne šole Gorica Velenje Barbara Trebižan. V svojem nagovoru je med drugim poudarila: »Za vsakim nagrobnim kamnom se skriva človeška usoda. Morda je del intimne zgodovine neke družine, nekega rodu, morda je usoda umrlega posameznika oblikovala zgodovino naroda, tako kot je zgodovino naroda oblikovalo 20 žrtev zapisanih na tem lepem spomeniku. Ko se oziramo v preteklost, se spominjamo tudi vseh tistih, ki jih nismo poznali, a so na svetu pustili neizbrisen pečat in katerih imena smo z velikimi črkami zapisali v zgodovino našega naroda. To so slovenski fantje, ki so služili avstro-ogrski monarhiji in padli v prvi svetovni vojni, borci generala Rudolfa Maistra za severno mejo. To so junaki mogočnega boja z mnogo številnejšim okupatorjem med drugo svetovno vojno in to so tudi junaki osamosvojitvene vojne leta 1991 za samostojno Slovenijo. Žrtvovali so svoje življenje, da bi mi lahko govorili svoj materni jezik in živeli svobodno.«

Pod vodstvom učiteljic so nastopili učenci Podružnične osnovne šole Vinska Gora. Na prireditvi je zadonela tudi pesem izpod prstov sestava Vingosi. Predsednik KO ZB NOB Vinska Gora Bernard Drev se je ob koncu iskreno zahvalil vsem, ki so s svojim delom, prisotnostjo in podporo omogočili, da smo skupaj počastili spomin na tiste, ki so se borili za našo svobodo. Opravičil je odsotnost predsednika krajevne skupnosti Vinska Gora Davida Kuharja, s katero borčevska organizacija odlično sodeluje.

Hvala vsem, nastopajočim, organizatorjem, govornikom in vsem, ki ste s svojo prisotnostjo izkazali spoštovanje in ohranjate spomin na vrednote narodnoosvobodilnega boja. Vaša predanost ohranjanju spomina na junštvo in solidarnost naših prednikov je ključnega pomena za ohranitev teh vrednot tudi v prihodnosti.

Dragica Gorogranc

Škocjan, Bučka:

OO ZB za vrednote NOB Škocjan je v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Novo mesto in občino Škocjan 2. novembra organizirala tradicionalni, 19. pohod iz Škocjana na Bučko v spomin na prvi organiziran partizanski napad na nemško postojanko na Bučki. Napad se je zgodil v noči na 2. november leta 1941.

Več kot 60 pohodnikov je v Škocjanu nagovoril župan občine Jože Kapler. Na kratko smo se pohodniki ustavili in okrepcali najprej pri družini Šterk v Hrastuljah in nato tradicionalno pri zidanci družine Smrekar v Stari Bučki. Med potjo so se nam pri gasilskem domu pridružili člani 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona in gostje iz Idrije. Na Bučki je delegacija položila cvetje k spomeniku padlemu partizanu Jošku Šašku Deviju, nato pa smo se družno udeležili kulturne prireditve v Kulturnem domu na Bučki; vodila jo je Ema Medved. Ker je leto 2024 razglašeno za leto generala Rudolfa Maistra, je bil temu prilagojen tudi kulturni program. Seveda pa ni manjkala partizanska pesem. Slavnostni govornik je bil Borut Likar, predsednik pokrajinskega sveta Zdrženja borcev za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine. Po kulturnem programu je bilo družabno srečanje.

Janko Škoporc

DOGODKI Javorski Pil

80. obletnica bitke Cankarjeve brigade

V organizaciji Zdrženja borcev za vrednote NOB Litija - Šmartno in občine Litija je na Javorskem Pilu potekala slavnostna prireditev ob 80. obletnici bitke Cankarjeve brigade z okupatorjem in domačimi izdajalci. Slovesnost sta po pozdravnem in uvodnem nagovoru voditeljice prireditve, domačinke Anice Resnik s himno začela Mešani pevski zbor Zora Janče pod vodstvom Aste Jakopič in Pihalni orkester Litija pod vodstvom Vasje Namestnika.

Sledili so pozdravni nagovori podpredsednika Zdrženja Litija - Šmartno Zlata Mantla, člana občinskega sveta Litije Antona Lokarja, predstavnika Skupnosti borcev Cankarjeve brigade Borisa Hrena, sina generalmajorja Alojzija Hrena, borca Cankarjeve Brigade, ki je nazorno osvetlil takratne dogodke.

Slavnostni govornik na spominski slovesnosti pa je bil Miha Butara, polkovnik in častni predsednik Zveze slovenskih častnikov.

V nagovorih je bila predstavljena trnova pot Cankarjeve brigade od njenega nastanka do osvoboditve. Cankarjeva brigada je bila ustanovljena 16. septembra 1942, v času, ko je na Dolenjskem divjala roška ofenziva. Sestavila pa se je na slovesnem zboru vseh enot 28. septembra 1942 v vasi Lapinje na Kočevskem. Nastala je iz 400 borcev prostovoljcev iz treh bataljonov: I. dolenskega, II. kočevskega in III. belokranjskega, pozneje pa sta se pridružila še dva, gorjanski in avstrijski. Bojna pot brigade je trajala skoraj tri leta, delovala je predvsem na območju Dolenjske, z odmevnima bitkama na Ilovi gori in Javorovici, končala pa se je 15. maja 1945 na Koroškem.

Posebej je bila izpostavljena bitka na Javorskem Pilu, pred katero je brigada dobila nalogo, da napade sovražnikovo postojanko na Polšniku. Gubčeva brigada, ki je napadla sovražnika na Preski, se je umaknila, Cankarjeva ji je sledila. Borci so se namenili proti meji na Javorskem Pilu, kamor so prispele zjutraj 28. septembra 1944. Tam pa jih je presenetila domobrantska zaseda, ki sta ji sledila ogorčen boj in preboj iz obroča.

Zapisano je natančneje povzel slavnostni govornik polkovnik Miha Butara, ki se poleg zgodovinskih dogodkov pretekle in polpretekle zgodovine dotaknil tudi zdajšnjih dogodkov.

Na koncu je slavnostni govornik izrazil svoje veliko zadovoljstvo in ponos zaradi nastopa predsednika vlade Roberta Goloba na zasedanju Generalne skupščine OZN ter njegove zahteve predsedniku Izraela, naj konča vojno. Prav tako se je vsem sodelujočim zahvalil za izkazano pozornost s svobodoljubnim vzklikom Smrt fašizmu – svoboda narodu!

V kulturnem programu, ki se je prepletal skozi slovesnost, smo poslušali domoljubne recitale, partizanske in bojne pesmi ter koralnice v izvedbi Mešanega pevskega zbora Zora Janče in Pihalnega orkestra Litija ter recitatorjev Anice, Milojke, Teje, Ane in Vilija. Vsem gre iskrena zahvala. Iskrena hvala tudi vsem praporščakom, Lovski družini Gabrovka in Krajevni organizaciji ZB Gabrovka, katerih člani so dodatno uredili prostor pri grobnici in poskrbeli za gostoljubno pogostitev pri lovskem domu.

Matjaž Aškerc

DOGODKI KO ZB Fram

Jubilejne spominske slovesnosti

V letošnjem letu je bilo delovanje naše organizacije usmerjeno v priprave in izvedbo jubilejnih spominskih slovesnosti. 22. septembra je minilo 80 let od krutih dogodkov na Jugovi domačiji v Rančah. V spomin na dogodka je bila organizirana skupna tradicionalna spominska slovesnost v sodelovanju s krajevnima skupnostma Fram in Slivnica, KO ZB za vrednote NOB Hoče - Slivnica, občinama Rače - Fram in Hoče - Slivnica in Društvom krajanov Ranče. Z vsakoletnim srečanjem krajanov KS Frama in KS Slivnice se poklonimo šestim žrtvam na Jugovi domačiji. Slavnostna govornica dr. Vlasta Stavbar je obudila spomin na dogodka na Jugovem s poudarkom zgodovinskega pomena upora na območju Frama z okolico. Kulturni program so izvedli učence in učenci pod vodstvom mentorice Osnovne šole Fram. Program je z ubranim petjem obogatil moški pevski KUD dr. Pavel Turne Fram. Slovesen prihod prireditvi je dala njena povezovalka Tadeja Dobaja.

V kratkem nagovoru sta o pomenu tega praznika in pomenu ohranjanja spomina spregovorila Samo Rajšp, župan občine Rače-Fram in Andreja Kavaš, podžupanja občine Hoče - Slivnica. Slovesnost so s pohodom počastili člani Zveze častnikov Slovenija - enota Slivnica in planinci Planinskega društva Fram.

DOGODKI 83. obletnica

Ustanovni zbor Osvobodilne fronte za Kanalsko

V večnamenski dvorani Osnovne šole Kanal je bila 23. novembra proslava, posvečena 83. obletnici ustanovitvenega zbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda za kanalsko območje. Proslavo je pripravila Krajevna organizacija Zdrženja borcev za vrednote NOB Kanal v sodelovanju s Krajevno skupnostjo Kanal.

Najprej je predsednik KO ZB **Franko Pavlin** na kratko opisal potek dogodka pred 83 leti. V noči na 25. november 1941 so se v zaselku Kračice v hiši Alojzije Žnidarčič zbrali najpogumnejši in najbolj zaupanja vredni fantje in možje, odločeni, da se uprejo okrutnemu okupatorju. Skupino so sestavljali: Miha Gabrijelčič iz Srednjega, Rudolf Markič in Anton Ipavec iz Kambreškega, Franc Jakopič, Mirko Kenda, Zdenko Čuk, Luka Kos in Jože Kuk iz Ročinja, Štefan Goljevšček, Leopold Berdon, Mirko Jerončič in Jože Lovišček iz Ajbe, Anton Stanič in Oskar Segala iz Kanala, Janko Kralj in Janko Valentinčič - Soški iz Morskega, Marko Lovišček iz Dolnjega Nekovega, Štefan Lovišček iz Gornjega Nekovega, Gabrijel Laščak, Alojz Jerončič, Angel Laščak in Valentin Kogoj iz Potravnega, Jožef Melink iz Humarjev ter Alojzija Žnidarčič in Anton Žnidarčič iz Kračic. Zbor je vodil Anton Vrešček - Matevž, ki je od vojne komisije KPS dobil nalogo obrazložiti ljudem na terenu program in idejo Osvobodilne fronte. Matevža je v Kračice pripeljal Janko Kralj iz Morskega. Zaradi velikega števila udeležencev je bil Matevž sprva precej skeptičen, da morebiti ne bi prišlo do izdaje, vendar je kmalu spoznal, da so možje vredni zaupanja. Podrobno jim je obrazložil cilje in program Osvobodilne fronte, ki so ga udeleženci zbora soglasno sprejeli. Sestavili so okrožni odbor Osvobodilne fronte. Mreža zaupnikov in odbor OF se je od takrat hitro širila po Kolovratu. Prve partizanske čete so kmalu začele izvajati svoje akcije.

Slavnostna govornica je bila prof. dr. **Ljubica Jelušič**, podpredsednica ZZB NOB Slovenije, ki se je v svojem govoru dotaknila predvsem zdajšnjega dogajanja pri nas in v svetu. Kulturni program so sooblikovali solisti Aleks Pavlin, učenci Osnovne šole Kanal pod mentorstvom učiteljice Lorene Zelinšček ter ženska vokalna skupina Zimzelen iz Nove Gorice. V počastitev spomina na dogodek pred 83 leti je delegacija položila venec k spomeniku na Kračicah. Eden izmed treh članov delegacije je bil Boris Gabrijelčič, sin Mihe Gabrijelčiča, soustanovitelja zbora Osvobodilne fronte leta 1941. Predsednica Zdrženja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Ingrid Kašca Bucik je tovarišici **Bogdani Gabrijelčič**, dolgoletni predsednici SKOJ za vas Ajba z okolico do leta 1947 in več kot 70 let članici ZB za vrednote NOB Kanal, ki je 7. novembra praznovala svoj stoti rojstni dan, izročila plaketo Janka Premrla - Vojka. Ko je na koncu v dvorani zadonela Vstala Primorska in jo je pelo mlado in staro, je bilo ob prisotnosti kar 24 praporščakov še posebej slovesno.

Klelija Dolenc

Komemoracija pred obeležjem na Framu

24. septembra, na dan praznika krajevne skupnosti Fram, smo pri spomeniku na Baronovi domačiji položili venec in prižgali sveče. Spominjali smo se dogodka, ko je pred 80 leti, 24. septembra 1944, okupator v vasi Planica požgal več domačij in šolo. Življenje pa sta tega dne izgubila Baronova gospodarja. V sodelovanju s predsednico krajevne skupnosti Fram dr. Vlasto Stavbar smo v Framu istega dne pripravili predavanje dr. Marjana Žnidarčiča z naslovom »Svobodna štajerska ozemlja in framska republika«. (nadaljevanje prihodnjič)

Zdenka Čretnik

IMELI SMO LJUDI

Kristina Drenik

24. septembra smo na zadnjem pot pospremili dolgoletno tajnico Združenja borcev za vrednote NOB občine Piran, tovarišico Kristino Drenik. Na zadnjem pot jo je od pomola pri nekdanjem skladišču soli Grandov v Portorožu odpeljala ladja Laho.

Kristina se je rodila pred 91 leti, 22. julija 1933 se je v Spodnji Idriji začela njena življenjska pot. Rodila se je mami Mariji Kogoj. Bila je edinka. Že kot otrok je hitro spoznala krutost vojne in neusmiljenost italijanskega fašizma, saj se je bilo treba podrežati njegovim zahtevam, tudi v šoli, kjer se je moralo govoriti in učiti izključno v italijanskem jeziku. Družina Kogoj je bila vseskozi narodno zavedna in kljub strahu pred posledicami je partizanski vojski pomagala na različne načine, tako z dobrinami kot tudi z udeležbo v partizanih.

Komaj 12-letna deklica je bila Kristina že kurirka in je v košu pod jabolki neustrašno nosila žarnice za Partizansko bolnico Franja. Velikokrat se je spominjala, kako so nemški vojaki obiskali njeno staro mamo in jim pregledali vso hišo, odnesli, kar se je dalo, in ju pred odhodom ogovorili v slovenskem jeziku. Bili so izdajalci. Pozneje so jim Nemci hišo požgali. V Idriji je Kristina dokončala osnovno šolo in po koncu vojne v Ljubljani nadaljevala šolanje, uspešno je končala srednjo šolo. Dopolodne je hodila v šolo, popoldne pa se je udeleževala raznih delovnih akcij. Po končanem šolanju se je najprej zaposlila v Tolminu. Leta 1954 se je za stalno preselila v Piran.

V zakonu sta se Kristini rodila dva sinova, Vojko in Marko. Skoraj dnevno si je morala poleg redne službe služiti kruh tudi s pisanjem raznih zapisnikov, cenitvijo nepremičnin pri raznih gradbincih, da je lahko v tistih težkih časih sama preživljala svojo družino in omogočila svojim otrokoma tako šolanje kot tudi dostojno življenje. Ob tem je obnavljala staro hišo in skrbela za bolno mamo. Zelo rada je šivala in klekljala idrijske čipke.

Kot tajnica piranskega združenja Zveze borcev je svoje poslanstvo opravljala z vso resnostjo in skrbnostjo. Leta 1996 je sodelovala pri izdaji Zlate knjige, »Albo d'oro«, ki jo je pripravila za izdajo skupaj z dolgoletnim predsednikom piranskega združenja borcev, partizanom, komandantom Ricardom Giacuzzijem, in profesorico Rozi Kandus. Leta 2000 je sodelovala pri izdaji brošure Spomeniki NOB v občini Piran Monumenti della LPL del Comune di Pirano.

Leta 2010 je prejela zlato plaketo ZZB NOB Slovenije.

Od leta 2014 pa do 2020 je bila Kristina tudi v ekipi članov iz vrst partizanov piranskega združenja, ki so vsako leto v maju obiskali devetošolce v šolah v Piranu, Luciji, Sečovljah in Strunjanu pod geslom »Spomini za prihodnost in da ne bi pozabili«. Devetošolcem so pripravili recitacije in zapeli partizanske pesmi.

NOB Občina Piran

Mara Vrhovec

V 95. letu se je poslovila naša draga mama, aktivistka, veteranka NOB, članica Zveze borcev krajevne organizacije Vrhovci - Brdo - Kozarje, članica Rdečega križa, Mara Vrhovec. Rodila se je v napredni kmečki družini Podlogar iz Želimej materi Mariji in očetu Cirilu. Pozneje sta se ji pridružila še brat Ciril in sestra Tončka. Najstarejša Mara je bila staršem v pomoč pri vseh gospodinjstvih in kmečkih opravilih. Še zelo mlada je pri delu nadomeščala bolnega očeta.

Oče je bil že pred drugo svetovno vojno politično aktiven in liberalno usmerjen. Njena mati je bila avgusta 1941 izvoljena v prvi odbor Osvobodilne fronte v Želimej in v odboru je sodelovala ves čas do osvoboditve. Mara je s trinajstim leti pomagala staršem pri organiziranju pomoči za partizane, pri prenašanju ilegalne pošte, zbiranju živil, sanitetnega materiala in zdravil za bolnišnice. Ker so imeli doma tudi gostilno, je mati lažje skrila vse zbrano za partizane.

Zaradi sodelovanja v narodnoosvobodilnem boju so Italijani in belogardisti izropali dom Podlogarjevih. Mater Marijo so odpeljali in jo obsodili na osem let zapora. Pošiljali so jo iz ječe v ječo po Italiji. Trije otroci so z bolnim očetom ostali brez vsega, tudi brez strehe nad glavo. Pomagali so jim sorodniki in sosedje. Ko se je mati vsa izčrpana, skrušena in bolna vrnila domov, je našla samo še pogorišče.

Mara je nadaljevala z aktivističnim delom. V snegu in dežju je premagovala tudi peturno pot do javke in nazaj domov. Mara je svojo bolečino izlivala na papir in med vojno napisala več pesmi o partizansko-vojnem življenju ter težko pričakovani svobodi.

Po koncu druge svetovne vojne je bilo vse podrejeno obnovi porušene domovine in vzpostavitvi nove oblasti. Mara je bila takoj po osvoboditvi sprejeta v SKOJ. Leta 1952 se je poročila s Stanetom Vrhovcem, nosilcem partizanske spomenice 1941. Na njegovi domačiji sta si ustvarila dom. Po poroki se je Mara vključila v družbeno življenje na Vrhovcih. Aktivno je sodelovala v raznih komisijah in odborih ter se naprej izobraževala. V organizaciji Zveze borcev Vrhovci - Brdo - Kozarje je bila dolgoletna dejavna članica odbora in blagajničarka. Ko smo otroci Stanka, Mojca in Janko nekoliko odrasli, se je kot tajnica zaposlila v Osnovni šoli Vrhovci.

Mara in Stane Vrhovec sta bila dejavna člana družbene skupnosti v svojem kraju. Z iskrenostjo, trdim delom in poštenjem sta bila spoštovana med sodelavci, krajani in prijatelji. Svoje vrednote sta živela in prenašala na svoje otroke in mlajše rodove.

Mnogo prezgodaj, še ne star 70 let, ji je umrl mož Stane, naš oče. Z njim je odšel tudi del nje. Žalovanje je prelila v spomine in tudi o svojem možu Stanetu napisala kroniko.

Mara je imela do konca dovolj ljubezni za vse družinske člane. Imela

je devet vnukov in 16 pravnukov. Nikoli ni pozabila svojega rojstnega kraja Želimej in naselja Škamevc, materinega rojstnega kraja. Zadnje mesece je bivala v domu starejših na Bokalcu.

Stanka Repovž, KO Vrhovci - Brdo - Kozarje

Ivan Benedikt -
Matiček

Tiho smo se na začetku novembra poslovili od Ivana Benedikta - Matička, prvoborca spomeničarja 1941, ki je dosegel spoštljivo starost 101 leto. Pokopali smo ga na pokopališču v Polju pri Ljubljani z vojaškimi častmi.

Ivan Benedikt - Matiček je izgubil očeta, ko ni bil star še niti štiri leta. Mati zaradi revščine zanj ni mogla skrbeti, zato je odraščal v rejništvu. Zelo zgodaj je bil primoran začeti delati in služiti kruh. Kmalu se je začel zanimati za pravice delavcev. Tako je v Slapah obiskoval delavsko organizacijo Vzajemnost ter raznašal revolucionarne letake in parole.

Ko se je začela druga svetovna vojna, je odšel v partizane. Pridružil se je Molniški četi, prvi slovenski partizanski enoti, ki je nastala 13. julija leta 1941. Med drugim se je med vojno dobro razumel s komandantom Stanetom Rozmanom. Ta se je tudi osebno zavzel, da so Matička, ko je bil na Jančah ranjen v oko in kolk, kljub nevarnosti odpeljali v zavetje na Polico in ga je tam oskrbel živinovozdravnik.

Iz zavetja je ranjenega Matička čez kakšen mesec s konjsko vprego ob pomoči še neke ženske mimo Italijanov pretihotapila žena narodnega heroja Toneta Trtnika - Tomaža. V hiši Trtnikovih si je opomogel. Čeprav je ostal brez očesa, se je čez čas vrnil v boj.

Ker je bil Matiček med vojno večkrat ranjen, je bil po končanem zdravljenju napoten v Bari, v tako imenovani zbirni center, od tam pa se je vrnil v Zemun (Jugoslavija). Dodeljen je bil v štab KNOJ, od tam so ga napolnili v Oplenec (južno od Beograda), da je prevzel dolžnost upravnika okrevališča.

Po končani vojni se je Matiček vrnil v Ljubljano, svoj domači kraj. Bila je povsem drugačna od tiste, ki jo je zapustil in kjer je bilo njegovo življenje polno revščine, stradanja in zaničevanja. Pozabil je na trpljenje in bolečine, ki jih je doživel med vojno. Navdušen kot preostali Ljubljanci se je vključil v obnovo domovine in vzpostavitev novega družbenega reda. Zaposlil se je v računovodstvu v Papirnici Vevče in tam ostal vse do upokojitve.

Ustvaril si je družino ter dobil hčer Silvo, ki je žal že pokojna, in sina Danila. Bil je skrben mož in oče. Ker je bi po poklicu kolar, je ves prosti čas posvetil oblikovanju lesa. Bil je tudi strasten ribič. Dokler so mu moči dopuščale, je bil tudi družbenopolitično dejaven.

Kot dober in načelen človek je dočakal visoko starost. Vse svoje življenje je bil ponosen, da je bil pripadnik zmagovite partizanske vojske.

Branka Kastelic

Peter Maks Škufca

Vsak človek, ki je dolga leta z nami sobival, opravljal zahteven poklic, s katerim je predano služil skupnosti, ob tem pa opravljal še vrsto drugih pomembnih nalog, nam ne more biti preprosto odvzet in pozabljen, kajti v naših srcih je zapustil svetlo sled sodelovanja in prijateljstva.

Take sledi je v naših srcih zapustil Peter Maks Škufca, od katerega smo se na domžalskem pokopališču poslovili 22. avgusta letos. Naš sodelavec in prijatelj se je rodil 25. marca 1942 v Novem mestu. Svojega očeta ni poznal, ker je kot partizan padel v bitki na Menini planini. Pri treh letih ga je mama dala v oskrbo stricu Jožetu, očetovemu bratu v Maribor, kjer je obiskoval osnovno šolo, nato je na Univerzi v Ljubljani študiral kemijo in diplomiral v letu 1967.

V zakonu z ženo Marto, učiteljico, je imel tri otroke: Mateja, Petra in Alenko. Nekaj časa je z družino živel v Stranjah, nato v Kamniku, od koder se je preselil v Domžale in se zaposlil v Heliosu. Njegova naslednja služba je bila v Gospodarski zbornici Slovenije, kjer je bil odgovoren za kemijsko industrijo. Nato je bil imenovan za direktorja v Kemični industriji Kamnik. Ko smo postali samostojna država, je bil za novo oblast neprimerna oseba na tem položaju in je ostal brez zaposlitve. Po tem obdobju je tudi največ ustvarjal na področju inovacij in patentov.

Ko se je starostno upokojil, je odkril svojo nadarjenost za likovno ustvarjanje in je v Društvu Senožeti v Radomljah preživel ustvarjalna leta. Ponosen je bil na svojo družino, bil je ljubeč mož in oče, ponosen dedek svojim osmim vnukom. Zadnje leto življenja je skupaj z ženo preživel v MGC Bistrica.

Ob strokovnem in prizadevnem poklicnem delu pa je Peter Maks Škufca ustvarjalno sodeloval tudi v življenju občine Domžale. Tako je bil v nekdanji domžalski raziskovalni skupnosti predsednik izvršnega odbora, veliko sledov pa je pustil tudi v Društvu inovatorjev in avtorjev tehničnih izboljšav DIATI Domžale, katerega eden od ustanovnih članov je bil, v zadnjem mandatu tudi predsednik, predvsem pa inovator.

Med drugim je bil tudi rezervni oficir, več mandatnih obdobjih tajnik v Združenji listi socialnih demokratov, ne bomo pa ga pozabili niti kot dolgoletnega člana in prizadevnega predsednika Območnega združenja borcev za vrednote NOB Domžale, bil je dolgoletni član Krajevne organizacije Slavka Šlandra Domžale. Za svoje prizadevanje in požrtvovalno, strokovno in dolgoletno delo je prejel več priznanj.

Vera Vojska

Erika Fürst

Na murskosoboškem pokopališču smo se poslovili od Erike Fürst, ki je 19. oktobra umrla kot zadnja živa priča holokavsta v Prekmurju.

ju. Rodila se je 10. februarja 1931 v Murski Soboti, kjer je živela v štiričlanski judovski družini do 26. aprila leta 1944, ko je bila skupaj z očetom, materjo in sestro deportirana v nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz na Poljskem. Življenje ji je rešila mamina laž, saj se je mama Terezija zlagala, da sta njeni hčeri Erika in Šarika stari 15 in 17 let. Erika nikoli ni izvedela ne dneva ne kraja smrti svojega očeta. Bila je med nekaj desetimi preživeli, ki jih je zaznamovala vseživljenjska travma, zaradi katere večina od njih nikoli ni hotela javno govoriti. Dolga leta je molčala tudi ona, potem pa je bila ena redkih, ki so svojo življenjsko taboriščno izkušnjo vpeli v ozaveščanje o holokavstu in njegovih posledicah. Po vrnitvi iz taborišča leta 1945 je do smrti delala in živela v Murski Soboti. Erika Fürst je že leta 1996 svoje podrobno pričevanje predala ustanovi Jad Vašem v Jeruzalemu.

Ko se je v Sloveniji preučevanje slovenskega judovstva in holokavsta v devetdesetih letih minulega stoletja z velikansko zamudo počasi le začelo, se nato lepo razmahnilo in po letu 2000 profesionaliziralo, je bila gospa Fürst v neprecenljivo pomoč vsem zgodovinarjem in antropologom.

Erika Fürst je bila vir dragocenih pričevanj, s katerimi lahko lažje razumemo holokavst, njegove historične nastave in tragične posledice. Njene preproste besede so zvenele kot nauk »Nikoli več!« in tega je z bolečo osebno izkušnjo in nikoli zaceljeno rano širila zlasti med mladimi. »Ne pozabite in se spominjajte!« je bilo njeno dragoceno sporočilo. Bila je vneta podpornica pobude, da se na mestu nekdanje sinagoge v Murski Soboti postavi spominsko znamenje. Podprla je tudi predlog, da se soboškem judovskemu pokopališču vrne prvotno ime – Židovsko pokopališče Murska Sobotica. Prav tako je podprla projekt »Tlakovci spomina« (»spottikavci«), najprej v Mariboru in pozneje še v Murski Soboti, Lendavi in Ljubljani. Leta 2012 ji je takratni slovenski predsednik dr. Danilo Türk podelil zlato red za zasluge za »izjemni osebni prispevek k slovenski in evropski zgodovinski zavesti o holokavstu iz avtentične perspektive preživele ter za dragocen prispevek k ohranjanju spomina na zgodovino in usodo slovenskih Judov«.

Dr. Marjan Toš

Marija Rakar

22. oktobra smo se poslovili od ene najstarejših naših članic, tovarišice Marije Rakar. Rodila se je leta 1929 v kmečki družini v Jelševniku pri

IMELI SMO LJUDI

Črnomlju. Doma niso živeli v izobilju, poleg tega je v ranem obdobju življenja izkusila grozote vojne.

Aktivno in organizirano je že leta 1942 začela delati za cilje narodnoosvobodilnega boja. Predana mladinka je bila začela delati za cilje NOB sprejeta v organizacijo SKOJ. Kot skojevka je opravljala kurirske in obveščevalne naloge. V letih 1944 in 1945 so se na območju Črnomlja stalno zadrževale partizanske enote, tu pa so bile tudi druge ustanove in bolnišnice. Zbirala je najrazličnejši material za potrebe NOB in POS. Še posebej je bila angažirana pri zbiranju sanitetnega blaga za delovanje bolnišnic. Pomagala je tudi pri prevozu ranjencev. Zelo zgodaj se je pridružila Zvezi komunistične mladine Jugoslavije.

Po osvoboditvi jo je pot vodila v Ljubljano in zaposlila se je v miličniški menzi. Tam je spoznala enako mislečega življenjskega sopotnika Jožeta in si z njim ustvarila družino. Poleg zahtevne službe je prispevala h gradnji nove domovine v mladinskih udarniških brigadah. Dolga leta je opravljala naporen gostinski poklic v Mercatorju. Požrtvovalno je skrbela za družino in spominjali se je bomo kot marljive in skrbne osebe, ki se je žrtvovala za dobrobit drugih. S svojim trdnim življenjskim nazorom, polnim pozitivnih vrednot in moralnih naukov, je učila svoje potomce in druge mlade ljudi, kako gledati na svet.

Svojo življenjsko pot je sklenila v 96. letu. Krajevna organizacija ZB NOB Boris Kidrič Bežigrad se eni od svojih zadnjih aktivnih udeleženk narodnoosvobodilnega boja zahvaljuje za njen prispevek pri ohranjanju spomina na vrednote partizanskega boja proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Mitja Zupan

Janko Turk

Od nas je v stotem letu starosti odšel tovariš Janko Turk. Rodil se je 5. septembra 1924 v vasi Hrenovci pri Postojni. Pri Bolkovih je v hiši živel enajst ljudi, in sicer osem otrok – šest bratov in dve sestri, mati in oče in še teta. Preživljali so se večinoma s kmetijstvom, a so bili pridni in varčni in so skupaj uspeli dograditi novo stavbo, v kateri so nato odprli gostilno.

Janko je hodil v tamkajšnjo italijansko osnovno šolo. Povsod, kjer so slovensko ozemlje zasedli Italijani, se je začelo etnično čiščenje. Slovenske učiteljice so zamenjali italijanski, v javnosti in vseh uradih se je moralo govoriti le italijansko, slovenska beseda je bila prepovedana.

Starejši trije bratje so odšli na nadaljnje šolanje, Janko, brat Edvard in sestre pa so ostali doma in zaradi krize so ostali brez nadaljnega šolanja. Le najmlajši brat Joško je odšel v gimnazijo in jo uspešno končal ter med vojno postal partizanski učitelj. Malo lažje jim je bilo, ko so odprli gostilno, a čas je kruti rabelj. Leta 1941 je Italija skupaj s svojimi zavezniki napadla Kraljevino Jugoslavijo. Najprej so v italijansko vojsko rekrutirali njegove

štiri starejše brate, leta 1943 pa še njega. Odpeljan je bil v Italijo, kjer je imel trimesečno usposabljanje, nato je bil napoten v delavski bataljon blizu Milana, kjer so pripravljali teren za gradnjo skladišča za potrebe vojske. Kot ujetnik je dočkal kapitulacijo Italije. Skupaj s tovariši so uspeli pobegniti in so se vrnili domov. Tudi po vrnitvi iz Italije je nekaj časa deloval kot terenec, nato pa je januarja 1944 odšel v partizane, in sicer je postal borec 1. čete VOS za Pivko in Brkine. V začetku leta 1945 je bil v bitki v Hinjah ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnišnici Jelendol v Kočevskem rogu. Po okrevanju se je vrnil v svojo enoto in z njo ostal do konca. Sodeloval je pri osvoboditvi Ilirske Bistrice in tudi Trsta.

Po končani vojni je Janko Turk svojo življenjsko pot nadaljeval v JLA. Pred upokojitvijo je postal načelnik Vojaškega računskega centra s činom podpolkovnika. Tudi po upokojitvi je ostal in živel na Reki, zadnjih devet let pa pri sinu Miranu v Ribnici. Vse do zadnjega diha, ki je prišel 24. julija letos, se je pogumno boril. Aktivno je spremljal politično dogajanje in se boril za resnico in proti potvarjanju polpretekle zgodovine, ki jo je tudi sam soustvarjal.

Irma Grbec

Boris Ferlat

Od našega tovariša, prijatelja, sodelavca, soseda in sokrajana Borisa Ferlata - Bojana smo se poslovili novembra letos. Boris se je rodil leta 1922 v Mirnu v družini mizarja Viktorja in matere Marije, po poklicu babice. Oče Viktor in mati Marija sta bila zavedna Slovenca in v družini so kljub zapovedani italijanščini ves čas govorili slovensko. Osnovno šolo, v kateri se je poučevalo v italijanščini, je najprej obiskoval v Mirnu, nato pa končal v Gorici. Kot vajenec se je zaposlil v mehaničnem podjetju Štrukelj, obenem je tri leta obiskoval srednjo tehnično šolo.

Proti koncu leta 1940 se je zaposlil v ladjedelnici v Trziču. Prišel je v stik s številnimi Slovenci, ki so delali v tej ladjedelnici, in ti so ga počasi začeli uvajati v protifašistično delovanje. Sprva so mu zaupali kurirske, pozneje pa tudi zahtevnejše naloge. V partizane je Boris Ferlat odšel februarja 1943. Vstopil je v Kraško četo, ki ji je poveljeval Anton Šibella - Stjenka. Nadel si je partizansko ime Bojan, prvo akcijo pa je doživel blizu Šempolaja. V Kraški četi je bil do maja 1943, ko so ga skupaj s še sedmimi tovariši dodelili v karavlo P-15 na Vrh sv. Mihaela pri Doberdobi za vzdrževanje stikov s Furlanijo.

Ko je bila ustanovljena Varnostno-obveščevalna služba, je Boris postal obveščevalec v Italiji. Dobil je ponarejene dokumente na ime Silvio Ferrara. V začetku leta 1945 se je vrnil v Slovenijo, v Gorenjo Trebušo, v center obveščevalnih služb IX. korpusa. Postal je šef prve sekcije Ozne za IX. korpus, odgovorne za zunanje področje. Osvo-

boditev pa je dočkal v goriškem zaporu.

V con A je nadaljeval delo obveščevalca, pripadnika II. divizije KNOJ. Na eni od manifestacij v Gorici ga je ujela civilna zavezniška policija z značilnimi belimi čeladami, ki so ga predali Angležem. Najprej so ga zaprli v Gorici, nato so ga premeščali iz zapora v zapor, a mu je uspelo zbežati. Domov je prišel aprila 1946, dva meseca po rojstvu sina Bojana.

V štabu njegove enote v Ljubljani mu niso verjeli, da je zbežal iz zapora, zato je postal sumljiv. Dali so mu odpustnico iz KNOJ in ga poslali v tekstilno tovarno v Mariboru za kadrovika. Razna premeščanja iz ene tovarne v drugo so se končala šele 1. maja 1948, ko ga je Tine Ravnikar, direktor Tovarne pohištva Meblo Nova Gorica, sprejel za svojega sodelavca. Sledilo je 34 let dela v tej tovarni. Upokojil se je leta 1982 kot direktor podjetja Meblo Italiana. Boris Ferlat je imel dolgo življenje, doživel je različna obdobja naše zgodovine. Morda prav z mislijo na preteklost in tudi z nekoliko grenkobe ob z misli na sedanost njegova knjiga spominov nosi naslov Bilo je res tovarništvo.

Andrej Kompara, Miloš Ložič, Joško Markič

Franc Štular

Na dupljanskem pokopališču, streljaj od njegovega doma v Spodnjih Dupljah v občini Naklo, so konec oktobra pokopali tovariša v pravem pomenu besede, Franca Štularja, Frenka, dolgoletnega in zadnja leta tudi častnega predsednika krajevnice organizacije Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Frenk je v zadnjem boju svojega življenja omagal. Zdaj počiva v domači zemlji, ki je bila zanj prva in najbolj spoštovana stvar na svetu.

Franc Štular se je rodil 13. avgusta leta 1947 v Spodnjih Dupljah. Že v otroštvu in mladosti je moral preskočiti marsikatero oviro, vendar je zmogel. Po končani osnovni šoli na Primskovem v Kranju se je izučil za orodjarja. Ob delu in skrbi za družino se je dodatno izobraževal. Leta 2005 je odšel v zaslužen pokoj kot vodja vzdrževanja v kranjski tovarni Sava. Za svoj dom je izbral Spodnje Duplje, kjer sta si z ženo Jelko ustvarila najbolj srčen kotiček v njunem življenju. Frenk je imel rad ljudi, rad je bil med njimi. Spodbujal jih je k skupnemu delu, znal jih je organizirati. Dejaven je bil v mladinski organizaciji, Socialistični zvezi delovnega ljudstva, v tovarniškem sindikatu in delavskem svetu, tovarniški stanovalski komisiji in domačem telovadnem društvu Partizan, nazadnje pa v dupljanski organizaciji Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Rad je bil v iskreni in veseli družbi in nikjer ni sejal sovraštva.

Že od otroštva je spoštoval narodnoosvobodilni boj in partizanstvo. Leta 2010 je to dokazal v praksi, saj je od takratnega predsednika krajevnice odbora Zveze borcev za vrednote NOB Iva Špendala prev-

Srčne, iskrene in lepe pozdrave

Srčne, iskrene in lepe pozdrave sestrici miljeni v tuje daljave bratec pošilja od bistrice ji Save. Vrni se, vrni se, ljuba sestrica! Čaka na tebe vsaka cvetlica, Da boš med njimi in jim božala lica.

Avzug Fabjančič,
5. marca 1943 v Senovem

Pregnanci

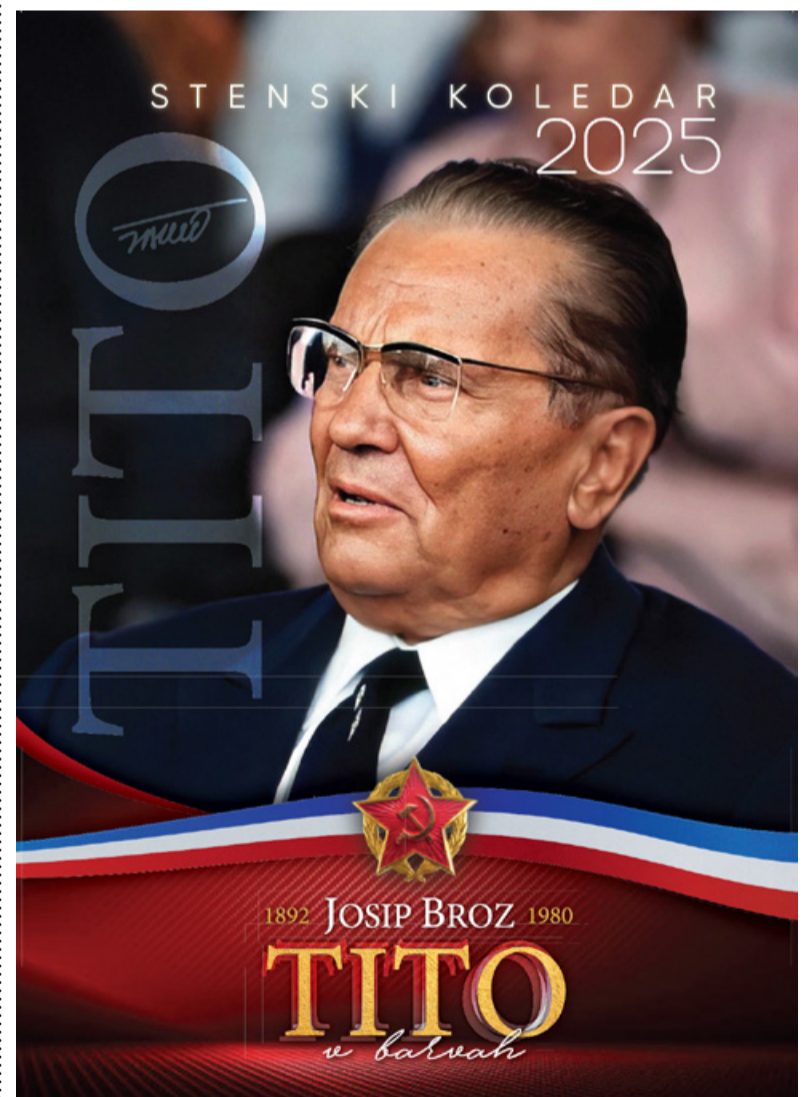
*K tlo se sklanjajo,
Zemljo poljubljajo,
V nedra jo spravljajo,
V noč s izgubljajo;
Koderkoli bodo hodili,
Dom bodo vroče na srcu čutili.*

Oton Župančič
Leta 1942 v Ljubljani

SPOROČILA Koledar za leto 2025

Josip Broz - Tito

Za leto 2025 bo na voljo stenski koledar Josip Broz - Tito. Koledar je v slovenskem jeziku, 12-listni in z naslovno stranjo. Mere koledarja so 43 x 31 cm. Fotografije so barvne in doslej NEOBJAVLJENE. Več informacij in naročila na e-naslov: mirko.draxler@t-2.net ali na telefonsko številko 041 681 086 (Mirko).

Pionirčkovi spomini

*Preden še smo abecedo znali
že smo s kredo po ograjah črki O in F pisali
in ime skrivnostno, danes zmagovito,
- v jezo Lahom, Nemcem, belim: Tito-Tito.*

Tone Slodnjak, 9 let, 1945, Ljubljana

LITERARNI NATEČAJ **Ravnateljstvom šol**»Zmaga nad nacizmom
in fašizmom kot vir navdiha
za sedanost in prihodnost«

Spoštovani!

Na vas se obračamo s prošnjo za sodelovanje pri izvedbi razpisa, s katerim želimo spodbuditi zanimanje mladih za skupni zgodovinski spomin.

Ob 80. obletnici konca druge svetovne vojne v Evropi (8. maja 1945) glasilo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije razpisuje literarni natečaj za učence in učenke osmega in devetega razreda osnovne šole ter za dijakinje in dijake srednjih šol z naslovom »Zmaga nad nacizmom in fašizmom kot vir navdiha za sedanost in prihodnost«.

Gre za spomin na usodno obdobje druge svetovne vojne, ki so ga preživeli ob njenem koncu zaznamovali z željo »Nikoli več vojne!« in pričakovanjem, da bo človeštvo živelo v miru in sožitju med narodi. Kljub ustanovitvi Organizacije združenih narodov, ki naj bi zagotavljala uresničevanje te želje, je dogajanje v svetu takoj po koncu te vojne krenilo v drugo smer: na različnih koncih sveta je v dosedanjih desetletjih vzniknilo na stoti-

ne vojnih žarišč (več kot petdeset jih plamt v tem trenutku), ugasnilo je ali bilo pohabljenih na tisoče življenj nedolžnih ljudi, bilo je uničenih nešteto domov in ogromno plodnih površin za pridelovanje hrane. Krik po miru se izgublja med ruševinami mest, po prostranstvih, kjer namesto semen ležijo mine, preglašajo ga eksplozije dobro merjenih raket; nemo ga izražajo nemočne množice v strahu pred jedrskim uničenjem.

Ali res ni nobene druge možnosti kot oboroževanje in uničevanje temeljev življenja? Podobno vprašanje se je z vso ostrino postavilo tudi pred slovenski narod ob začetku zasedbe slovenskega ozemlja v času druge svetovne vojne. Tako kot danes je bilo tudi takrat pomembno prepričanje, da podložnost in mirno prenašanje okupatorskega nasilja vodita v pogin. Prava izbira je bil upor s ciljem osvoboditve, ki je zahteval veliko poguma in predanosti, navdihovale pa so ga izkušnje slovenskega naroda iz preteklih obdobj. Na uporu proti fašizmu in nacizmu ter zmagi nad njima

je bila utemeljena tudi sodobna Evropa – Evropska unija.

Za spodbudo temi tega literarnega razpisa naj služi predstavitev narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, zlasti nekaterih njegovih posebnih značilnosti, ki ga ločijo od podobnih uporniških gibanj drugod v Evropi. V uporniškem delovanju lahko sodoben mlad človek najde vzorec za morebitno lastno ravnanje v podobnih okoliščinah. Za izhodišče prilagamo kratek zapis »NOB kot navdih za sedanost in prihodnost«.

Na vas se obračamo s prošnjo, da bi učence in učenke oziroma dijakinje in dijake seznanili s tem razpisom ter da bi zainteresirane mentorsko podpirali. Pisne sestavke, poslane na naslov glasila, pričakujemo do 31. marca 2025. Razglasitev najboljših prispevkov bo ob 80. obletnici zmage nad fašizmom in nacizmom (maja 2025). Objavili jih bomo v Svobodni besedi.

Za sodelovanje se vam vnaprej zahvaljujemo in vas lepo pozdravljamo.

Uredniški odbor Svobodne besede

KULTURA **Praznik partizanske pesmi**Šestnajsta prireditve
in 26 pesmi

Pevci s Cankarja iz Trbovelj

Letos smo vendarle dočakali, da je bilo petje partizanskih pesmi vpisano v register nacionalne nesnovne kulturne dediščine. In prav ohranitev te dediščine je že vrsto let tudi namen prireditve Praznik partizanske pesmi. Tudi letošnja, že 16. po vrsti, ki je 23. novembra potekala v nabito polni Festivalni dvorani v Ljubljani, je ta namen nedvomno upravičila. Tako so obiskovalci lahko slišali 26 različnih pesmi, med njimi tudi tiste, ki jih sicer na raznih proslavah ne izvajajo prav pogosto in jih je že zaradi tega treba obvarovati pred pozabo.

Nastopilo je devet zborov, ki jih tu ne kaže spet naštevati, saj so bili predstavljeni že v vabilu na prireditve v prejšnji številki Svobodne besede. Kljub temu velja omeniti,

da so največji aplavz poželi Pevci s Cankarja – skupina 30 otrok iz Osnovne šole Ivana Cankarja v Trbovljah, ki rada prepeva partizanske pesmi, pa ne samo zaradi njihove mladosti, temveč tudi zaradi srebrnih glasov in domiselne koreografije. Po svoje pa je z redko slišano Topničarsko himno ob atraktivni spremljavi s harmoniko in malim bobnom občinstvo navdušil tudi Moški pevski zbor KD Tine Kos iz Moravč.

V imenu častnega pokrovitelja prireditve, župana mestne občine Ljubljana Zorana Jankoviča, je obiskovalce pozdravil podžupan Dejan Crnc in se ob tem za izvrstno izvedbo zahvalil organizatorju Kulturno-umetniškemu društvu Serafin. **M. R.**

KNJIGA **Izgnanski dnevnik 1941–1945**

»Morda bomo le še kdaj doma«

To upanje je prevečevalo misli slovenskih izgnancev, šepetali so si te besede, velikokrat molili in v skrajnih stiskah prosili tudi za božjo pomoč. Hrepenenje po vrnitvi v domači kraj, v svoj dom je kot nevidno vezivo lebdelo v zavesti trepih množic izgnancev, razseljenih po hrvaškem, srbskem, bosanskem ozemlju ali pa v taboriščih na italijanskih in nemških tleh tretjega rajha. Mozaik s pretresljivimi podobami njihovega poniževanja, teptanja njihovega dostojanstva in različnih oblik razčlovečenja se na steni zgodovine občasno dopolnjuje z novimi drobcami, z ubesedenimi spomini in dokumentarnimi zapiski.

Z nihajočim upanjem na vrnitev domov je prežeto tudi delo Ivana Korošca **Izgnanski dnevnik 1941–1945**, ki je izšlo leta 2023 v založništvu Vigred v Laškem. Dnevniške zapiske, ki so bili pisani z zelo drobno pisavo in dolgo časa skriti pred javnostjo, je uredil, jih opremil s spremno besedo in pojasnjevalnimi pripombami ter z lastno podobo družine na poti piščev sin, jezikoslovec dr. Tomo Korošec. Njemu velja zahvala, da lahko spoznavamo vsakodnevno dogajanje od 6. aprila 1941, ko je ljudi na cvetno nedeljo ob sedmi uri »alarmni signal pognal iz postelj v zaklonišče«, pozneje pa so po radiu zvedeli, da »so zjutraj Nemci bombardirali Beograd«, pa do torka, 10. julija 1945, ko je avtor sklenil, da je »treba zaključiti naš žalostni, vojni izgnanski dnevnik«.

Na 201 strani nas Ivan Korošec (1896–1949), z družino izgnan v Šid v NDH, od dne do dne vodi

po svetovnem in domačem dogajanju v času druge svetovne vojne: seznanja nas s svežimi – včasih tako ali drugače propagandno pristranskimi – novicami z bojišč, pozorno spremlja boj Angležev in Američanov zoper »Hune«, po dolgo pričakovani invaziji pa jim (v torek, 6. rožnika 1944) vzklika »Bog daj srečo!«, navdušeno pozdravlja napredovanje ruskih sil v bojih z nemškimi enotami na vzhodni fronti in po vesteh o stalingrajski zmagi nad »pruskim barbarizmom«, ki so jih izgnanci sprejemali z nepopisnim zadovoljstvom, 2. februarja 1943 zapiše: »Živeli ruski borci!« Zaupanje v »naše fante po gozdovih« je v zapisih naraščalo s širjenjem partizanskih akcij na slovenskem ozemlju in tudi drugod po Jugoslaviji, spodbujala pa so jih krvava nasilna dejanja okupatorjev, večkrat zaradi »ostudnega izdajstva« (kot ga pisec omenja v petek, 5. septembra 1941) in – po poročanju iz Ljubljanske pokrajine vedno bolj skrb vzbujajoča – grozodejstva »klerikalne bele garde« na Dolenjskem, ki ne »zaostajajo za najkrvoločnejšimi ustaši« (kot je avtor zapiskov potožil v soboto, 20. februarja 43). O ustaških pokolih pa so pričala po Savi plavajoča trupla, ki so »ravno te dni onemogočala kopanje ob Savi pri Mitrovici (torek, 9. junija 1942), umorjenih pa je bilo »v toliko množinah, da so morali Nemci pri Zemunu namestiti mreže za 'lov na trupla'« (četrtek, 18. junij 1942).

V ta kruti vojni okvir skrben oče in »zapisnikar« vselej umešča svojo družino, ki »nastopa kot štiri lačna usta, lakota in prosjačenje za hrano, omahovanje razpoloženja in

počutja, predsmrtna stiska spričo pomanjkanja insulina«, kot v spremni besedi ugotavlja sin Tomo, ki je v začetku izgona imel dve leti; v času izgnanstva pa je ob pomanjkanju skoraj vsak dan tožil »al smo srote« (kot je zapisano v sredo, 10. junija 1942). Najzvestejša spremljevalca družine sta bila lakota in strah, pozimi sta se jima pridružila mraz in skrb za kurjavo. Malodušje in otopenost (»ker ne vidimo konca trpljenja«) sta vedno bolj glodala življenjske moči staršev, katerih stiske in skrbi za golo preživetje je občasno oživela solidarna pomoč drugih slovenskih izgnancev in prijateljev, nekaterih »domorodcev« ter Slovenskega odbora v Zagrebu (v sredo, 19. julija 1944, so si tako lahko malo »oddahnili«). V soboto, 5. avgusta 1944, je zapisano odkrito priznanje: »Na vse dogodke gledamo bolj z želodcem kot z drugimi čutili. Kulturo vidimo zgolj v vrhanem krožniku pri kosilu ali pri večerji. Kakor v kamni dobi.« To hudo bivanjsko stisko je ves čas izgnanstva krepil strah, strah pred ustaši in njihovim ropanjem ter pobijanjem, pred nemško vojsko, bombami.

Bomb je bilo že sredi vojne vihre strah tudi Nemcev. Sam Hitler je silno obsojal angleško bombardiranje in zahteval, da »mora zmagati pravica«, »seveda na nemški strani«, je v ponedeljek, 27. aprila 1942 zapisal avtor dnevnika in dodal: »To je brezprimerna podlost: toliko milijonov in vsi mi izgnanci in naša deca, trpimo toliko ponižanja in smo brez pravic zaradi nemške pravice.« Misel, kaj je treba storiti, pa je zapisal v ponedeljek, »1. svečana 1943«: »Za vse čase

treba onemogočiti pruski oz. švabski barbarizem, ki nam je povzročil toliko neizmerne gorja.«

Že nekaj navedenih drobcov kaže, da je *Izgnanski dnevnik 1941–1945* izjemno verodostojen dokument, ki priča o različnih strahotah druge svetovne vojne, kot jo rišejo zavojevalci in njihovi mediji na eni in kakor jo doživljajo posamezniki in skupine, delno ali v celoti vključeni v vojaške akcije in nasilje civilnih uprav, na drugi strani. Ko iz varnega zavetja toliko desetletij po koncu druge svetovne vojne beremo ta dnevnik, se nam zgoščena podoba vojne razširi na množico drobnih dogodkov na različnih področjih, ki vsak zase prepričljivo opozarjajo, kako brezmejno je trpljenje večine ljudi in kako neusahljivi sta želja in potreba po miru. Hkrati so pripovedi o resničnih dogodkih mejniki, ki varujejo zgodovinski spomin pred predelavami, revizijami, ki brišejo (ali hočejo brisati) razlike med nosilci in izvajalci nasilja ter njihovimi žrtvami. Zato ima ta dnevnik trajno vrednost!

Maca Jogan

DOGODKI **Repentabor**

Ob grobu Franca Nemgarja

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Logatec so v organizaciji KO Laze 9. novembra na pokopališču Repentabor v Italiji počastili spomin na Franca Nemgarja, komandanta XVIII., Bazoviške brigade, ki je 2. maja 1945 padel v bojih za Opčine pri Trstu.

Člane logaškega borčevskega združenja so pričakali člani ANPI in županja pobratene občine Repentabor Tanja Kosmina. Gostom so izrekli dobrodošlico in se zahvalili, da se vsako leto poklonijo spominu na Franca Nemgarja in tudi njihove padle, ki imajo spomenika Pod stenami in v središču Repna. Kratak kulturni program so pripravili Iva Nemgar ml., Darja Lavrič in Branko Simičič. Predsednica KO Laze Nada Čamernek je povedala nekaj besed o smrti Franca Nemgarja, na koncu pa se je zahvalila članom ANPI, da tako lepo skrbijo za njegov grob. Ti so po končanem enominutnem molku v čast vsem padlim Logatčane povabili na čaj in kavo.

Potem ko so gostiteljem izročili simbolična darila, so se člani združenja odpravili v Vrabče. Tam so v prijetnem razpoloženju uživali ob dobri kapljici in jedeh, ki jih vsako leto pripravi gostiteljica Andreja. **Brane Pevec**

**SVOBODNA
BESEDA**

www.svobodnabeseda.si

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si

do 15. januarja 2025. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 110. številke časopisa Svobodna beseda

- Silvo Malgaj**
Zdraviliška 25, 3772 Rimske Toplice
- Jože Lednik**
Smrečnikovo 8, 2392 Mežica
- Mirka Benčič**
Pot na kal 1, 6257 Pivka

Rešitve križanke:
ADAMANTIN, DRVARNICA, MUNGO, TIP, IGO, NIJKI, ROI, DU, AS, STAVKOKAZ, ŽAGA, EVROPOSLANEC, ICO, SOOR, LO, SENILNEŽ, ERNA, ISHEMIJA, DE, BINET, ADENAUER, JAICE, NAC, DION, APA, RUBIN, HA, VE, GA, PORABJE, OTRIS, EROS, ANAEROBIONT, RAČE, NOL, AVIONAL.

Geslo: DRUGO ZASEDANJE AVNOJ. TITO. JAICE.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenije,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

	SPOJINA KOVINE S HIDROKSILO SKUPINO	ZAČETEK GESLA	PREDMET ZA OTROŠKO IGRO	SPODNJI DEL POSODE	STIK PLOSKEV	NADETJE ROKAVIC	KONEC GESLA	SEMJON NADSON	KRAVICA, TELICA (LJUBK.)	KRALJICA PRI SAHU
	NEVEDNOST, OMEJENOST									
	TEKMOVANJE TREH POSAMEZNIKOV							IVAN MINATTI GLAVNO MESTO GANE		
	RAFAEL AULEC			LADJA ARGO-NAVTOV	KAVELJ, KLJUKA					
	OČE				OTOK V ALEUTIH (IZ: KATA) DIANA ROSS					
STROJNA OPREMA V RAČUNALNIŠTVU PSIKOVEC								HRVAŠKO MESTO OB IZLIVU KOLPE V SAVO	ANDREJ HIENG	
VELETOK V ZDA, MISSISSIPPI					SPAČENE POTEZE OBRAZA KOREJSKA VALUTA					
NEPOKLIC NA DEJAVNOST, LJUBITELJSTVO						ČERMELJ LAVO PASTIR V SNEGULJČICI		IVAN HRIBAR DRČANJE		
SPANJE			GL. MESTO EGIPTA SL. GOSPODARSTVEN. (PETER)			MESTO V SEVERNI ANGLIJI CITA POTOKAR				TJAŠA ANDREE
OKRASNI KAMEN (IZ ČRK: SINKO)				KONCENTRIRANO ŽIVLO ZNAK ZA HOLMIJ						
PESNIK GRAFENAUER				PRAČE HAMITOV POGON DIVJADI		MAJHNA PLJUČA DEL SIBIRSKJE RUSIJE				
SILVA TRDINA		HUDOBIJA NAŠA PESNICA ŠKERL		IVAN TAVČAR DROG PRI VOZU, RIDOVNIK		TRSKA, IVER, ZADERIKA (IZ ČRK: SEČ)	ERVIN ČURLIČ ZAKON V ZDA (IZ: CAT)	KAMBOŠKI POLITIK (NOL)	SAMOSTANSKI BRAT	MATEMATIČNA NEZNANKA
TNALA, KLADA				BLAGO ZA OVIVANJE STOPALA EMIL NAVINŠEK			NAŠ PEVEC NIPIČ			
ČLAN VOJSKE DRŽAVNE VARNOSTI MED NOB							PLUTOVINA			
IZDELOVALEC OŽE, VRVAR				SRAMOTA			ANTIČNO IME REKE GUADIANE (IZ ČRK: SANA)			

RAZPIS

PARTIZANSKE SMUČINE – CERKNO '45

48. spominske smučarske tekme **Partizanske smučine – Cerčno '45** bodo na smučiščih Smučarskega centra Cerčno **v soboto, 25. januarja 2025**, po naslednjem programu:

- do 9. ure:** zbiranje udeležencev
- ob 9.30:** odprtje tekmovanja na vrhu proge Dolina
- ob 9.40:** nastop demonstracijske skupine Edmunda Čibeja in TD Novaki
- ob 9.50:** odhod tekmovalcev na start
- ob 10. uri:** veleslalom – člani ZZB za vrednote NOB Slovenije – Dolina
- ob 10.20:** prvenstvo Zveze slovenskih častnikov – Dolina

- ob 10.40:** tekmovanje Zveze policijskih veteranskih društev Sever – Dolina
- ob 11.15:** 19. odprto prvenstvo ZVVS – Zveze veteranov vojne za Slovenijo – Dolina
- ob 12. uri:** tekmovanje pripadnikov Slovenske vojske v veleslalomu Dolina
- ob 11.30:** tek – borke, borci – Dolina, ob reševalni postaji
- ob 14. uri:** sklepna slovesnost in razglasitev rezultatov pred Alpsko Perlo
- ob 15. uri:** kosilo in druženje

Za člane ZZB za vrednote NOB je predvideno tekmovanje v VSL in teku na smučeh na simbolični ravni v enotni kategoriji.

Prijave sprejemajo **do 19. januarja 2025** na priloženem obrazcu. V prijavi navedite **priimek in ime, letnico rojstva, točen naslov** prijavljenega tekmovalke/ca in kategorijo tekmovanja (tek ali veleslalom). Glede na število prijavljenih bo do 23. januarja 2025 izdelana in podana točna časovnica.

Patrulje postrojene na cilju leta 1945

Prijave pošljite na e naslov: niko.zajc10@gmail.com

Morebitna odpoved ali prestavitve tekmovanja zaradi pomanjkanja snega bo objavljena na prvem programu Radia Slovenija, Radiu Odmev, Radiu Primorski val in na Valu 202 v petek pred napovedano prireditvijo.

ORGANIZACIJSKI ODBOR
Miha Butara, predsednik

VABILA

Sv. Ana v Loški dolini

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Loška dolina pripravlja spominsko slovesnost ob 80. obletnici napada in poboja utrujenih in izmučenih partizanov 1. in 2. čete Notranjskega odreda, ki so ga 13. januarja 1945 v vasi Sv. Ana izvedli domobranci 47. čete Rupnikovega bataljona.

Slovesnost bo v ponedeljek, 13. januarja 2025 ob 11. uri pri spominskem obeležju v vasi Sv. Ana v Loški dolini.

Iskreno vabljeni, da v čim večjem številu počastimo spomin na borce, ki so padli na pragu svobode.

Gorenja Trebuša

Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin in Društvo veteranov Severne Primorske vabita na proslavo ob 81. obletnici ustanovitve 9. korpusa in sicer na mesto, kjer je takratno vodstvo 3. alpske cone, ki je zajemala Primorsko in Gorenjsko, prejelo od glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske ukaz maršala Tita, da se iz partizanskih enot te cone oblikuje 9. korpus.

Proslava **ob 21. decembra ob 11. uri** v Gorenji Trebuši pred hišo Skokovih, kamor je 21. decembra 1943 prispela ta depeša in na kateri je spominska plošča v spomin

na omenjeni dogodek. Slavnostni govornik bo Mirko Brulc, predsednik pokrajinskega sveta severnoprimorskih združenj borcev za vrednote NOB.

Pred prireditvijo bo potekal tudi pohod s startom ob 8.45 pri okrepčevalnici Makuc, ki leži na cesti med Dolenjo in Gorenjo Trebušo v zaselku Krtovšče.

Do Gorenje Trebuše pridete po asfaltni cesti iz Dolenje Trebuše (9 km), ki leži ob cesti Most na Soči – Idrija, ali po delno makadamski cesti iz Čepovana kot tudi iz ceste Idrija – Vojsko.

Zgornji Tuhinj

Združenje borcev za vrednote NOB Kamnik in KO ZB NOB Tuhinj vabita na spominsko slovesnost **v petek, 27. decembra 2024, ob 11. uri** v Zg. Tuhinj, kjer bomo pri spomeniku na Prevojah skupaj z predstavniki veleposlaništva ZDA v Republiki Sloveniji in Združenja borcev za vrednote NOB Šentjernej, Društva Gorjanska četa in sorodniki, položili vence in se poklonili spominu 192. padlim borcem NOB, narodnemu heroju Martinu Kotarju, vodji ameriške vojne misije kapetanu Charlesu Fischerju ter ameriškima oficirjema Juliusu Rosenbergu in Ernestu Knothu. Slavnostni govornik bo dr. Martin Premk, zgodovinar in poslanec Državnega zbora Republike Slovenije.

■ RAZSTAVA *Postojna*

»Dekle, prepolovljeno z Rapalsko mejo«

Sodelovanje različnih generacij, ustanov in lokalnih skupnosti je v Postojni privedlo do prireditve, posvečene zapuščini rapalske meje. 7. oktobra je na Srednji gozdarski, lesarski in zdravstveni šoli Postojna potekala izjemna prireditev, ki je združila zgodovino, izobraževanje in domačine. Posvečena je bila zapuščini rapalske meje, ki je močno zaznamovala življenje na Primorskem. Zavezali smo se, da bomo ohranjali spomin na rapalsko mejo in se učili iz napak preteklosti. To je bila priložnost, da se spomnimo vseh tisti, ki so bili prizadeti zaradi rapalske meje, in da se zavemo pomembnosti ohranjanja zgodovinskega spomina.

Dijaki so imeli priložnost poslušati strokovno predavanje dr.

Petra Mikše, ki je zanimivo predstavil zapleten proces trasiiranja te meje. Po predavanju je dr. **Bojan Balkovec** slovesno odprl razstavo »Dekle, prepolovljeno z rapalsko mejo«, ki jo je pripravila Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za zgodovino. Srednja gozdarska, lesarska in zdravstvena šola Postojna je v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Postojna in Društvom upokojencev Postojna postala gostiteljica te pomembne razstave. Dr. Peter Mikša in dr. Bojan Balkovec, soavtorja razstave, sta s svojo prisotnostjo na odprtju še poudarila pomen tega dogodka. Dr. Balkovec je z nekaj toplimi besedami delil z nami svojo vizijo in nas po-

peljal na razburljivo pot od zamisli do končnega izdelka.

Kulturni program sta obogatila tudi Oktet Brkinci s svojim nastopom in dijakinja Darja Birska, ki je z recitalom popestrila odprtje. Sodelovanje različnih, ustvarjalcev, umetnikov, ustanov in organizacij potrjuje, da je spomin na preteklost skupna odgovornost vseh nas. Razstava, ki je bila na ogled do 24. oktobra, je bila namenjena tako dijakom kot širši javnosti in je ponudila edinstveno priložnost, da se poglobimo v zgodovino našega kraja ter razumemo, kako so dogodki iz preteklosti oblikovali našo sedanost.

Martina Klemenc

■ RAZSTAVA *Branka Jurca*

O tematiki NOB v mladinskih delih

V letu 2024 mineva 110 let od rojstva pisateljice **Branke Jurca**, ki se je rodila 24. maja 1914 v Koprivi na Krasu, umrla pa 6. marca 1999 v Ljubljani. Ob izboru njene kratke proze za odrasle, *Pot v svobodo*, je leta 2014 urednica knjige in avtorica spremne študije Jožica Čeh Steger zapisala, da »živi v naši zavesti in spominu mnogih kot odlična mladinska pisateljica«, saj so »generacije otrok, rojene po drugi svetovni vojni, rasle z njeno mladinsko prozo«. Napisala je 35 knjig za otroke in mladino, prejela dve Levstikovni nagradi, še vedno pa se ponatiskujeta njen mladinski roman *Ko zorijo jagode* (1974) in sodobna pravljica *Snežaki v vrtcu* (1983). Bila je tudi nosilka partizanske spomenice 1941, saj se je kot ilegalka v Ljubljani vključila v delovanje Osvobodilne fronte, zaradi česar so jo italijanski okupatorji internirali najprej za pol leta v Gonars, nemški pa za leto in pol v Ravensbrück. Odsev krutega vojnega časa je že kmalu po koncu vojne izšel v knjigi taboriščnih novel *Pod*

bičem (1945), pripovedi o življenju redovnice in njeni preobrazbi v partizanko *Potem je zmagalo življenje* (1953) in noveli *Medvladje v zbirki Stekleni grad* (1958).

V Knjižnici Ivana Potrča Ptuj, ki je poimenovana po pisateljičinem možu, literarnem ustvarjalcu in uredniku Ivanu Potrču, hranijo del njene pisateljske zapuščine. Leta 2015 so po njej poimenovali tudi pravljico sobo na mladinskem oddelku, zato so v četrtek, 17. oktobra, njeno 110. obletnico rojstva počastili s simpozijem *Pogledi v mladinsko književnost Branke Jurca*, na katerem je bil predstavljen tudi referat *Tematika narodnoosvobodilnega boja v mladinski književnosti Branke Jurca*.

Prav knjiga, ki v treh pripovedih tematizira življenje otrok v okupirani Ljubljani, *V pasti* (1955), je bilo njeno sploh prvo knjižno objavljeno delo za otroke. Sledili sta dve znameniti pripovedi o otrocih partizanih, *Gregec Kobilica* (1965) ter *Miško Poleno in njegov ognjeni krst* (1965). Pripovedi *Babičina pra-*

vljica (1977) in *Javka v starem čevlju* (1977) govorita o delovanju ilegalcev v Ljubljani. Zbirka kratke proze *Moj oče partizan* (1978) poleg že objavljenih mladinskih pripovedi s tematiko narodnoosvobodilnega boja vsebuje še zgodbi o prijateljstvu med psom in otrokom, ki ga nemški okupator nasilno pretrga z ustrelitvijo psa, *Godničev Runo* in mali šnauer *Gogo*, ter pripoved o partizanski bolnišnici, *Moj oče – partizan*. Med navedenimi izstopa njena zadnja tovrstna knjiga, zbirka spominskih pripovedi *Kdaj so bili partizani veseli* (1986), ki prinaša niz tragikomičnih peripetij iz vojnega časa. Otroške like v teh delih je mogoče razdeliti v dve skupini. V prvi so otroci, udeleženi v narodnoosvobodilnem boju, ki so partizani in kurirji oz. otroci ilegalcev. Soočeni so z vojnim dogajanjem – nasilno je poseglo v njihovo otroštvo, ki ga vojnim razmeram navkljub skušajo izživeti na svoj, otroški način, čeprav trpijo; ločeni so od svojih staršev, kar jih teži, še zlasti pogrešajo mater. Izpostavljeni so policij-

skemu preiskovanju, zasliševanju in nasilju. Podoba otrok, ki odraščajo v vojni, ni idealizirana: so nagajivi in neubogljivi, seveda prestrašeni, prizadeti in žalostni, pa tudi iznajdljivi, odgovorni in prezgodaj odrasli, saj se morajo vesti preudarno in zrelo. Izrazito opazno je, da je pomoč partizanom in Osvobodilni fronti za navedene otroške like samoumevna, kar je spričo njihove mladosti presenetljivo, vendar v funkciji oblikovanja pozitivne naravnosti do narodnoosvobodilnega boja; pri tem ne gre za ideološko prikazovanje herojskih otroških potez, temveč za otroke, ki skušajo preživeti v nasilnem času in prostoru tudi tako, da se skušajo vesti kot odrasli. V drugo skupino spadajo povojni otroci, ki poslušajo pripovedovanje o narodnoosvobodilnem boju: to je vnuk nekdanje aktivistke, sin nekdanjega ranjenega partizana, deček, ki je sam doma, ker so starši v službi. Ti otroci vojno poznajo zgolj iz pripovedovanja, doživljajo jo kot pravljico, vsi po vrsti uživajo v pripovedovanju o njej. Obravnavani

Pisateljica in nosilka partizanske spomenice 1941

del pisateljicega opusa, ki ga odlikuje etično sporočilo, da je trpljenje otrok med vojno realno, vendar zavrzno dejanje, ki smo mu žal priča tudi v sedanjem času v Gazi, Ukrajini in drugod po svetu, je vsekakor vreden še nadaljnjih raziskav.

Obširnejši znanstveni članek o tematiki narodnoosvobodilnega boja v mladinskih literarnih delih Branke Jurca bo še letos izšel v strokovni reviji *Otrok in knjiga*, v Kosovelovi knjižnici Sežana pa bo v četrtek, 28. novembra, ob 18. uri literarni pogovor ob ponatisu njenega mladinskega romana *Ko zorijo jagode* (Beletrina, 2024), s katerim bomo tudi na pisateljičinem rodnem Krasu zaznamovali njeno 110. obletnico rojstva.

Vladka Tucovič Sturman

■ DOGODKI *Slovesnost in razstava*

80. obletnica požiga vasice Gozd

V Gozdu pod Kriško goro so 6. oktobra pripravili spominsko slovesnost ob 80. obletnici požiga partizanske vasice Gozd. Zavedni in neustrašni vaščani Gozda so vse od začetka vstaje slovenskega naroda neomajno in hrabro sodelovali s partizani. Skozi vas so med vojno vodile številne kurirske, obveščevalne in oskrbovalne poti, zato je bila trn v peti okupatorju in domačim izdajalcem. Premočan sovražnik je 7. oktobra 1944 iz maščevanja vdrl v vas, jo požgal in pregnal vaščane, svoj umik iz požgane vasi pa zavaroval tako, da je medse potegnil zajete vaščane in tako preprečil partizanski napad.

Navzoče so pozdravili predsednica KO ZB NOB Križe Vida Ribnikar in predsednik ZB NOB Tržič **Jure Jerkič**, župan občine Tržič **Peter Miklič** in takrat še poslanec

Državnega zbora RS, mag. **Borut Sajovic**. Kot slavnostni govornik je spregovoril prof. dr. **Dragan Petrovec**, ki je poudaril, da nam mora spomin na tragičen dogodek dati moč, in nadaljeval: »Ko bi se srečali z njimi, ki so za našo svobodo dali svoje življenje, in bi nas vprašali, ali živimo njihove vrednote, kaj bi jim lahko odgovorili, da bi jim ob tem gledali v oči? Zato se upor ne sme nikoli končati, če s spominom, ki ga tukaj obujamo danes, mislimo resno. Če ne moremo naravnost poseči v kraje, kjer divja vojna, lahko marsikaj naredimo doma, kjer se brez posebnih ovir razraščata na eni strani neonacizem, na drugi pa slepo sledenje ameriškim željam po svetovni prevladi njihove domnevne demokracije, ki je podprta z Natom, kar je vse kaj drugega kot to. Če se ne upremo vsak po svo-

jih močeh, nismo vredni nasledniki padlih borcev, in njihove žrtve bodo zaman.«

Krajevna organizacija ZB za ohranjanje vrednot NOB Križe in Združenje ZB Tržič, ki sledita vrednotam upora za svobodo in spominu na slovenski narodnoosvobodilni boj, sta slovesnost ob 80. obletnici požiga vasi Gozd obogatila z nastopom Pihalnega orkestra Tržič, učenci Osnovne šole Križe in glasbene šole Tržič ter plesalkami D3ŽO Tržič. Sodelovanje s pomočjo občine Tržič, Planinskega in Gasilskega društva Križe pa je že tradicionalno. Ob vsakoletni slovesnosti se praznuje tudi dan krajevnih skupnosti Križe in Senično.

Na slovesnosti je predsednik ZB NOB Tržič podelil srebrno plaketo ZB NOB Slovenije **Mariji Gradišar** za predano in uspešno utrjeva-

nje zgodovinske resnice vrednot in dosežkov NOB slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine NOB ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog zveze. Sledila sta tovariško srečanje in partizanski golaž.

V četrtek, 3. oktobra 2024, pa so v galeriji Atrij v Tržiču odprli tudi razstavo Združenja borcev za vrednote NOB Tržič z naslovom *Spomini skozi plamene: NOB in 80 let od požiga vasi Gozd*.

Razstava, ki jo je pripravil Tržiški muzej, je prikazovala tragične dogodke 7. oktobra 1944 v Gozdu in je poleg spomina nanje ponudila tudi širši kontekst narodnoosvobodilnega boja na slovenskih tleh med letoma 1941 in 1945 ter poudarjala pomen ohranjanja zgodovinskega spomina na drugo svetovno vojno.

Spominska slovesnost ob 80. obletnici požiga vasice Gozd

Oba letošnja dogodka, tako slovesnost ob 80. obletnici požiga vasi Gozd, kot odprtje razstave, kažeta veliko spoštovanje in spomin na junaško obdobje bojev in vojne za blaginjo in svobodo naše domovine, ker

MI NISMO HOTELI SOVRAŠTVA
IN KLETVE,
MI NISMO HOTELI POŽGANIH
DOMOV,
MI NISMO HOTELI UNIČENE
ŽETVE,
MI NISMO HOTELI SOLZA IN
GROBOV.

Jure Jerkič, foto: arhiv ZB NOB Tržič